सर्वोत्कृष्ट संस्थेसाठी कॉमनवेल्थ ऑफ लर्निंगच्या आंतरराष्ट्रीय गुणवत्ता पुरस्काराने दोन वेळा सन्मानित
मनुष्यबळ विकास मंत्रालय, नवी दिल्ली यांचे 'स्वच्छ कॅम्पस रँकिंग २०१९' मानांकन प्राप्त

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

नॅक मानांकित 'अ' श्रेणी

www.ycmou.ac.in

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

अर्थशास्त्र (M50)

पदव्युत्तर पदवी (एम. ए.) शिक्षणक्रम

(राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार)

माहितीपुस्तिका

शैक्षणिक वर्ष - जानेवारी २०२६-२७

विद्यापीठ गीत

एक प्रतिज्ञा असे आमुची ज्ञानाची साधना ।
चिरंतन ज्ञानाची साधना ।
ज्ञान हेच संजीवन साऱ्या जगताच्या जीवना ॥ धृ ॥

ज्योत जागवू सुजाणतेची सकलांच्या अंतरी ।
तीच निवारील पटल तमाचे प्रभात सूर्यापरी ।
ज्ञानच देउळ, ज्ञानच दैवत, प्रगतीच्या पूजना ।। १ ।।

नव्या युगाचा नव्या जगाचा ज्ञान धर्म आहे ।
त्यातच अमुच्या उजळ उद्याचे आश्वासन राहे ।
मुक्त करिल तो परंपरेच्या बंदिघरातुन मना ॥ २ ॥

हाच मंत्र नेईल आम्हाला दिव्य भविष्याकडे ।
न्यायनीतीचे पाऊल जिथे भेदाशी ना अडे ।
जे जे मंगल पावन त्याची जेथे आराधना ।। ३ ।।

कुसुमाग्रज

निर्मिती
प्रा. नागार्जुन वाडेकर
संचालक, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक - ४२२ २२२

निर्मिती सहाय्य
डॉ. शायिन शेख
वरिष्ठ शैक्षणिक संयोजक (अर्थशास्त्र), मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक - ४२२ २२२

© २०२५ यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

- प्रकाशन : जानेवारी, २०२६
- अक्षरजुळणी : गुलाब घाटाळ, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा
- प्रकाशक : कुलसचिव, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक - ४२२ २२२

अर्थशास्त्र पदव्युत्तर पदवी (एम. ए.) शिक्षणक्रम (M50) : माहितीपुस्तिका
शैक्षणिक वर्ष : जानेवारी २०२६-२७

अनुक्रमणिका

०१. मुक्त विद्यापीठाचा परिचय
    १.१ मुक्त विद्यापीठाची उद्दिष्टे
०२. विद्याशाखेचा परिचय
    २.१ विद्याशाखेची उद्दिष्टे
    २.२ विद्याशाखेची ठळक वैशिष्टे
०३. अध्ययन पद्धती
    ३.१ श्रेयांक
    ३.२ अध्ययन साहित्य
०४. शिक्षणक्रमाविषयी
    ४.१ शिक्षणक्रम आराखडा
    ४.२ शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे आणि निष्पत्ती
०५. शिक्षणक्रम संरचना
    ५.१ प्रथम वर्ष एम. ए. अभ्यासक्रम (प्रवेश पात्रता, कालावधी, माध्यम, शिक्षणक्रम शुल्क)
    ५.२ द्वितीय वर्ष एम. ए. अभ्यासक्रम (प्रवेश पात्रता, कालावधी, माध्यम, शिक्षणक्रम शुल्क)
०६. मूल्यमापन पद्धती
    ६.१ प्रथम वर्ष मूल्यमापन पद्धती (अंतर्गत, अंतिम/ सत्रांत, क्षेत्रीय प्रकल्प)
    ६.२ द्वितीय वर्ष मूल्यमापन पद्धती (अंतर्गत, अंतिम/ सत्रांत, संशोधन प्रकल्प)
    ६.३ गृहपाठ ऑनलाईन अपलोड करण्याबाबतच्या सूचना
०७. नोंदणी प्रक्रिया
०८. शिष्यवृत्ती योजना लागू असलेले विद्यापीठाचे शिक्षणक्रम
०९. ABC-ID / APAAR-ID आणि DEB-ID तयार करण्याविषयीची सूचना
१०. विशेष सूचना / संपर्कासाठी
११. सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रम – अनिवार्य ऑडीट कोर्स
१२. विभागीय केंद्रे
१३. परिशिष्टे
    परिशिष्ट ०१ : उमेदवार / विद्यार्थी करारनामा (इंग्रजी आणि मराठी)
    परिशिष्ट ०२ : गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजना नियमावली
    परिशिष्ट ०३ : विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे (युजीसीचे) मान्यता पत्र (२००४)
    परिशिष्ट ०४ : मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्या व पदविकांना समकक्षता व शासनमान्यता यासंदर्भातील महाराष्ट्र शासनाचा शासन निर्णय
    परिशिष्ट ०५ : पूर्वतयारीनंतर पदवी प्राप्त केल्यास १० वी / १२ वी समकक्षतेबाबतचा शासन निर्णय
    परिशिष्ट ०६ : एकापेक्षा अधिक शिक्षणक्रमांना प्रवेश घेता येण्याबाबतचे दूरशिक्षण मंडळाचे ज्ञापन
    परिशिष्ट ०७ : विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे (युजीसीचे) 12-B मान्यता पत्र
    परिशिष्ट ०८ : विद्यार्थी सहाय्यता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना
    परिशिष्ट ०९ : अनिवार्य ऑडीट कोर्स सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रमासंबंधी माहिती
    परिशिष्ट १०: सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रमासंबंधी विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे (युजीसीचे) पत्र
    परिशिष्ट ११ : IBM Certificate program in Generative AI & Prompt Engineering
    परिशिष्ट १२: श्रेणी / गुण सुधार योजना
    परिशिष्ट १३: शिक्षणक्रमाचे वेळापत्रक

०१. मुक्त विद्यापीठाचा परिचय

'मुक्त विद्यापीठ' ही संकल्पना नवी असून जगभरात तिचा सर्वत्र स्वीकार झाला आहे. विविध कारणांमुळे अनेकांना शिक्षण अर्धवट सोडावे लागते. ग्रामीण भागांना शैक्षणिक सुविधांचा अभाव असल्यामुळे, तसेच नोकरी - व्यवसायामुळे पुढील शिक्षण घेण्याची इच्छा असूनही ज्यांना शिक्षणापासून वंचित राहावे लागते, त्यांना उच्च शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देण्याच्या ध्येयाने मुक्त विद्यापीठे कार्यरत झाली आहेत. सन १९६९ मध्ये जगातील पहिले मुक्त विद्यापीठ इंग्लंडमध्ये स्थापन झाले. त्या पाठोपाठ चीन, जपान, कॅनडा, थायलंड, श्रीलंका, पाकिस्तान, बांगलादेश अशा अनेक देशांमध्ये मुक्त विद्यापीठे स्थापन झाली असून याद्वारे विविध शिक्षणक्रमांच्या संधी समाजातील इच्छुकांना दिल्या जात आहेत. भारतात १९८२ मध्ये हैद्राबाद येथे पहिले डॉ. बी. आर. आंबेडकर मुक्त विद्यापीठ स्थापन झाले. सन १९८५ मध्ये केंद्र सरकारने राष्ट्रीय पातळीवर 'इंदिरा गांधी राष्ट्रीय मुक्त विद्यापीठ' दिल्ली येथे स्थापन केले. त्यानंतर राजस्थान, बिहार, महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात, कर्नाटक, पश्चिम बंगाल, उत्तरप्रदेश, तामिळनाडू, छत्तीसगढ, आसाम, उत्तराखंड, ओरिसा, पंजाब, केरळ या राज्यांत मुक्त विद्यापीठे कार्यरत झाली आहेत.

महाराष्ट्राला सामाजिक, शैक्षणिक परिवर्तन घडवणाऱ्या विचारवंतांची परंपरा लाभलेली आहे. महात्मा जोतिबा फुले, क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले, राजर्षी शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, डॉ. पंजाबराव देशमुख, कर्मवीर भाऊराव पाटील, स्वामी रामानंद तीर्थ यांनी शिक्षणासाठी अमूल्य योगदान दिले आहे. त्यांचा वारसा घेऊन खेड्यापाड्यापर्यंत उच्च शिक्षण पोहोचवण्याच्या उद्देशाने महाराष्ट्रातल्या इतर विद्यापीठांप्रमाणेच दि. १ जुलै १९८९ रोजी महाराष्ट्र शासन विधिमंडळाच्या क्रमांक २०/१९८९ अन्वये मुक्त विद्यापीठाची स्थापना करण्यात आली. आधुनिक महाराष्ट्राचे जनक यशवंतराव चव्हाण यांचे नाव या विद्यापीठास देण्यात आले आहे. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे भारतातले पाचवे आणि महाराष्ट्रातले पहिले मुक्त विद्यापीठ आहे. विद्यापीठाचे मुख्यालय नाशिक येथे असून संपूर्ण महाराष्ट्र राज्य हे या विद्यापीठाचे कार्यक्षेत्र आहे. विद्यापीठाच्या ८ विभागीय केंद्रांच्या माध्यमातून महाराष्ट्रभरातील २४०० पेक्षा अधिक अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्र जोडलेली आहेत. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या (यूजीसी) कायदा कलम १२ (ब) अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाला मान्यता प्राप्त झाली आहे. त्यानुसार महाराष्ट्र राज्य विधीमंडळ आणि विद्यापीठ अनुदान आयोग यांनी विद्यापीठास प्रमाणपत्र, पदविका, पदवी, पदव्युत्तर पदवी तसेच संशोधन शिक्षणक्रम राबविण्यास अनुमती दिलेली आहे. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ अनेक नामांकित राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय शैक्षणिक संस्थांचे सदस्य आहे. विद्यापीठाला सर्वोत्कृष्ट संस्थेसाठी कॉमनवेल्थ ऑफ लर्निंगच्या आंतरराष्ट्रीय गुणवत्ता पुरस्काराने दोनवेळा सन्मानित करण्यात आले आहे. तसेच नॅक मानांकित 'अ' श्रेणी प्राप्त झाली आहे.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ देशातील सर्व मान्यताप्राप्त विद्यापीठांशी समकक्ष आहे. महाराष्ट्र शासन व शासनाच्या मान्यताप्राप्त असलेल्या सर्व सरकारी, निमसरकारी, खाजगी संस्था, विविध मंडळे इत्यादींमधील नोकऱ्यांसाठी, नोकरीत बढती मिळण्याकरिता तसेच पुढील शिक्षणासाठी या विद्यापीठाच्या पदव्या इतर विद्यापीठांच्या पदव्यांप्रमाणेच समकक्ष आहेत. महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा आयोगाने त्यांच्या परीक्षांसाठी यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे विद्यार्थी पात्र असल्याचे यापूर्वीच घोषित केले आहे. आजपर्यंत विद्यापीठाचे अनेक विद्यार्थी केंद्रीय तथा राज्य लोकसेवा आयोगाच्या विविध स्पर्धा परीक्षा उत्तीर्ण झाले आहेत. राष्ट्राच्या व राज्याच्या विकास आराखड्यांशी समन्वय साधून, आपल्या विकासविषयक गरजांना अनुरूप विविध शिक्षणक्रम उपलब्ध करून देणे हे मुक्त विद्यापीठांचे ध्येय आहे. तसेच बदलते तंत्रज्ञान व त्या अनुषंगाने बदलणाऱ्या जीवनप्रणालीशी समायोजन साधण्याकरिता समाजाला ज्ञानात्मक आधार पुरविणारे शिक्षणक्रम विकसित करण्यावर मुक्त शिक्षणपध्दतीचा भर आहे. 'आयुष्यभरासाठी शिक्षण', 'काम करता-करता शिक्षण', 'नोकरी व्यवसायाला आधारभूत ठरणारे कौशल्याधिष्ठित शिक्षण' ह्या संकल्पना प्रत्यक्षात आणून अध्ययनशील समाजाच्या जडणघडणीत विद्यापीठ सहभागी आहे.

'ज्ञानगंगा घरोघरी' विद्यापीठाचे ब्रीदवाक्य असून 'लोकविद्यापीठ' होण्याकडे वाटचाल करीत आहे. समाजाच्या तळागाळातील सर्वांपर्यंत गरजेनुसार शिक्षण पोहचविणे विद्यापीठाचे उद्दिष्ट आहे. मुख्यालय, विभागीय केंद्रे, जिल्हा केंद्रे, अभ्यासकेंद्रे, कार्यस्थळ यांच्यामार्फत विद्यापीठाचे विविध शिक्षणक्रम ग्रामीण, शहरी तसेच आदिवासी भागांतील सर्वसामान्यांपर्यंत पोहोचविण्याचे प्रयत्न केले जात आहेत. मातृभाषेतून शिक्षण उपलब्ध करून देण्याचे या विद्यापीठाचे धोरण असून 'लोकभाषेला ज्ञानभाषेचा दर्जा प्राप्त करून दिला पाहिजे' या यशवंतराव चव्हाण यांच्या शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाला अनुसरून हे विद्यापीठ काम करीत आहे.

१.१ मुक्त विद्यापीठाची उद्दिष्टे

१. समाजातल्या शेवटच्या स्तरापर्यंत 'ज्ञानगंगा' पोचवून तसेच शहरी, ग्रामीण व मागास भागातील कष्टकरी, गृहिणी व अन्य प्रौढांना त्यांच्या गरजा लक्षात घेऊन सर्वसाधारण पदवी शिक्षण, व्यावसायिक, तांत्रिक व इतर शिक्षण-प्रशिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देणे. समाजातील विविध स्तरांमधील ज्ञानात्मक विषमता दूर करण्याचे माध्यम म्हणून कार्य करणे.

२. वय, कालावधी व प्रवेश पात्रतेच्या नियमांचे जोखड दूर करून शिकण्याची इच्छा असणाऱ्या सर्वांना सहजपणे शिक्षण घेता येईल अशी लवचिक व उपक्रमशील मुक्त शिक्षणपध्दती विकसित करणे.

३. पारंपरिक विद्यापीठातील शिक्षण अपूर्ण राहिलेल्या व्यक्तींना त्यांनी पूर्ण केलेल्या शैक्षणिक भागाचे मूल्य विचारात घेऊन मुक्त विद्यापीठाच्या उपलब्ध शिक्षणक्रमात (Credit Transfer System) व पुढील शिक्षणाच्या वाटा मोकळ्या करणे.

४. अनौपचारिक व निरंतर शिक्षणामार्फत तसेच शैक्षणिक विस्तार सेवांच्या उपक्रमांतून विविध कला-कौशल्यांचा विकास करण्याकरिता गुणात्मक शिक्षण उपलब्ध करून देणे, बदलत्या तंत्रज्ञानाशी समायोजित होण्यासाठी प्रौढांना नव्या तंत्रज्ञानाचे प्रशिक्षण देणे, भारताच्या आणि विशेषत: महाराष्ट्राच्या कला-परंपरा, सांस्कृतिक संचित आणि सामाजिक प्रबोधनाचा वारसा यांचे जतन व संवर्धन करण्याकरिता तसेच राष्ट्रीय एकात्मता व व्यक्तित्वाचा एकत्र विकास साधण्याकरिता विविध शिक्षणक्रम विकसित करणे.

५. केवळ शासकीय अनुदानावर अवलंबून न राहता आपल्या प्रशासकीय खर्चाच्या बाबतीत स्वावलंबी होण्यावर भर देऊन त्याकरिता खाजगी व सामाजिक संस्थांचा वित्तीय सहभाग मिळविणे, तसेच संगणकादी आधुनिक उपकरणांचा प्रभावी उपयोग करून किफायतशीर व गुणवत्ताधिष्ठित कार्यप्रणाली विकसित करणे.

०२. विद्याशाखेचा परिचय

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखेत मानवी मूल्यांसह मानवनिर्मित कला, भाषा, साहित्य, सर्जनशीलता, तसेच कुटुंबसंस्था, राज्यसंस्था, अर्थसंस्था इ. विविध संस्थांच्या रचना, तत्त्वज्ञान, इतिहास व परंपरांचा अभ्यास केला जातो. २१व्या शतकातील जागतिक आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी बौद्धिक पूर्वतयारी करणे आणि अध्ययनशील समाजासाठी शैक्षणिक संसाधनांचा विकास करणे हे या विद्याशाखेचे ध्येय आहे. व्यक्ती विकासावर भर देणे, व्यक्तीच्या सर्वांगीण विकासासाठी सहाय्यभूत ठरणे व व्यक्तिला प्रगतीपथाकडे नेणे ही या विद्याशाखेतील अभ्यासक्रमांची वैशिष्ट्ये आहेत.

२.१ विद्याशाखेची उद्दिष्टे

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखेची उद्दिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे आहेत.

१. विद्यार्थीकेंद्री शिक्षणक्रम विकसित करणे.
२. मुक्त शिक्षण प्रणालीनुसार लवचिक अध्ययन व अध्यापन पद्धतींचा अवलंब करणे.
३. समाजातील अद्याप शिक्षण पोहोचले नाही अशा दुर्लक्षित घटकांपर्यंत शिक्षण पोहचविणे.
४. विद्यार्थ्यांला मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे ज्ञानशाखेतील शिक्षणास प्रोत्साहित करणे.
५. नवज्ञानाधारित समाजनिर्मिती करणे.
६. दूरशिक्षणाद्वारे जनसामान्यांपर्यंत पोहोचून लोकविद्यापीठ घडविणे.

२.२ विद्याशाखेची ठळक वैशिष्टये

१. जगभरातील विविध संस्कृती, राष्ट्र-राज्यांच्या जडणघडणीचा, परंपरांचा इतिहास इत्यादींचा प्रमाणपत्र, पदविका, पदवी, पदव्युत्तर पदवी, पीएच. डी. शिक्षणक्रमांचा समावेश.

२. स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, मानवी हक्क इत्यादी मूल्ये तसेच पर्यावरणरक्षणादी चळवळी, मानवी विकास निर्देशांक, शाश्वत विकासाची उद्दिष्ट्ये इत्यादी जागतिक कल्याणकारी संघटनांच्या कार्याचा समावेश.

३. स्त्रियांचे सबलीकरण, वंचितांच्या अस्मितेचे लढे, भाषा, धर्म, प्रदेशांच्या विविधतेतून एकतेसाठी रचलेले नमुना-दर्श यांचा अंतर्भाव.
४. जागतिकीकरण आणि स्थानिक विकासाची सांगड अशा विविध आशयसूत्रांचा अभ्यासक्रमांमध्ये समावेश.
५. ग्रंथालय व माहितीशास्त्र, वृत्तपत्रविद्या व जनसंज्ञापन, गांधी विचारदर्शन, मानवी हक्क, ग्राहक संरक्षण अशा विशेष विषयांवर स्वतंत्र शिक्षणक्रम.
६. सिद्धांत आणि व्यवहार यांची सांगड घालणारे उपयोजित अभ्यासक्रम.
७. व्यक्तीच्या सर्जनशीलतेला व कल्पकतेला वाव देणारे अपारंपरिक अभ्यासक्रम.
८. व्यक्तिमत्व विकास आणि व्यावसायिक यशासाठी पूरक कौशल्यांना वाव देणारे अभ्यासक्रम.
९. स्वयं-अध्ययनासाठी लागणाऱ्या नावीन्यपूर्ण कौशल्यांचे शिक्षण.
१०. पायाभूत अभ्यासक्रमात विविध संकल्पनांचे स्पष्टीकरण देण्यावर भर.
११. स्वयं-अध्ययन पुस्तके, स्वाध्याय, क्षेत्रीय कार्य, प्रकल्प अभ्यास, वेबमाध्यमातून मार्गदर्शक सेवा व शैक्षणिक सहाय्य .
१२. प्रत्येक शिक्षणक्रमात आवडीप्रमाणे निवड करता येतील असे पर्याय.

०३. अध्ययन पद्धती

विद्यार्थ्यांना दररोज महाविद्यालयात जाऊन शिक्षण घेता येत नाही, तसेच अध्ययन करण्यासाठी पूर्ण वेळ देता येत नाही, अशा विद्यार्थ्यांसाठी मुक्त विद्यापीठाने स्वतंत्रपणे अध्ययन पद्धती विकसित केलेली आहे. त्यात पुढील घटकांचा समावेश असेल. यामध्ये स्वयं-अध्ययनाधिष्ठित पाठ्यपुस्तके, तज्ज्ञ प्राध्यापकांची संपर्कसत्रे, अध्ययन कालांतर्गत मूल्यमापनाची सोय, आवश्यक तेथे प्रात्यक्षिकांची संधी इत्यादी घटकांचा समावेश आहे.

अध्ययन पद्धतीत विद्यार्थ्यांना केवळ अभ्यासक्रमाचा तपशील न देता, त्यावरील अध्ययन साहित्य देण्यात येते. सदर अध्ययन साहित्याची सॉफ्ट कॉपीज विद्यापीठाच्या ycmou.ac.in OR ycmou.digitaluniversity.ac.in या संकेतस्थळावर सर्वांसाठी उपलब्ध आहेत. विद्यार्थ्यांनी त्याचा उपयोग करावा ही स्वयं अध्ययन पुस्तके अन्य पुस्तकांपेक्षा वेगळ्या पद्धतीने लिहिलेली असतात. याचे लेखन-संपादन तज्ञ व अनुभवी अभ्यासकांकडून केलेले असते. हे अध्ययन साहित्य विद्यार्थ्याला स्वतःकडे कायम ठेवता येते. या पुस्तकांमध्ये एका वाचनात समजावून घेता येईल अशाप्रकारे विषयांची छोट्या-छोट्या घटकांत विभागणी केलेली असते. तसेच आकृत्या, तक्ते, आलेख, चित्रे, उदाहरणे इत्यादींच्या साहाय्याने विषयांची मांडणी सुबोधपणे करण्यात येते. विद्यार्थ्यांचे अध्ययन सुलभपणे व्हावे या दृष्टीने अशा पुस्तकांची निर्मिती करण्यात आलेली असते. पुस्तकात प्रत्येक पृष्ठावर दोन्ही बाजूंना मोठा समास सोडलेला असतो. त्याला येणाऱ्या शंकांची नोंद करून ठेवू शकतो. अभ्यासविषयाची उजळणी करताना या नोंदींची व टिपणांची त्याला मदत होते. तसेच पाठ्यांशाखाली काही प्रश्न दिलेले असतात, तो भाग वाचून झाल्यावर हे प्रश्न विद्यार्थ्यांने सोडविल्यास तो भाग आपल्याला कितपत समजला ह्याचा त्याला स्वतःलाच पडताळा घेता येतो. जर त्याला काही प्रश्न सोडविता आले नाहीत, तर त्याने तो भाग पुन्हा वाचून उत्तरे मिळवायची असतात. एवढे करूनही काही प्रश्नांची उत्तरे मिळाली नाही तर ते प्रश्न नोंदवून ठेवता येतील आणि अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावरील संपर्कसत्रात मार्गदर्शक/ प्राध्यापक (संमंत्रक - Counsellor) यांच्याशी चर्चा करून त्या प्रश्नांची उत्तरे मिळविता येतील.

अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर प्रत्येक अभ्यासक्रमासाठी सामान्यतः सुट्टीच्या दिवशी संपर्कसत्रे घेण्यात येतात. या संपर्कसत्रात सबंधित विषयातील तज्ज्ञ मार्गदर्शक (प्राध्यापक) मार्गदर्शन करतात. संपर्कसत्रातील मार्गदर्शन केवळ व्याख्यानांच्या स्वरूपाचे असत नाहीत. मार्गदर्शकांच्या माध्यमातून प्रश्नांची/ शंकांची उत्तरे मिळविणे, कठीण विषयावर आयोजित चर्चा, परिसंवाद यात सहभाग घेणे तसेच अंतर्गत मूल्यमापनातील आपल्या प्रगतीविषयी माहिती मिळवणे इत्यादीसाठी विद्यार्थ्यांनी संपर्कसत्रांना उपस्थित राहणे अपेक्षित असते. विद्यार्थ्यांनी वरील सर्व अध्ययन सुविधांचा जास्तीत-जास्त उपयोग करून घेऊन स्वतःची अभ्यासपद्धती तयार करावी. आपल्याकडे अभ्यासासाठी असलेला वेळ लक्षात घेऊन वेळेचा नियोजनपूर्वक उपयोग करावा. केवळ पाठांतराद्वारे केलेला अभ्यास हा खरा अभ्यास नसून विषयाचे सुस्पष्ट आकलन होणे व त्याचा योग्य ठिकाणी उपयोग करता येणे, हे चांगल्या अभ्यासपद्धतीचे मर्म आहे. त्यामुळे प्रात्यक्षिके व सराव यांवर भर देऊन विद्यार्थ्यांनी अभ्यास करावा अशी अपेक्षा आहे.

३.१ श्रेयांक

मुक्त व दूरस्थ शिक्षण पद्धतीत अध्ययनतासांचे मापन 'श्रेयांका'च्या परिमाणात केले जाते. याचाच अर्थ अंदाजे ३० ते ३५ अध्ययन तासांचा अभ्यास म्हणजे १ श्रेयांक. एका श्रेयांकाचा अभ्यास करण्याकरिता विद्यार्थ्यांस सामान्यतः ३० ते ३५ घड्याळी तास लागतात. या अध्ययन तासांच्या अभ्यासात स्वयं-अध्ययन पुस्तकांचे वाचन करणे, टिपण काढणे, मनन-चिंतन करणे, अभ्यासक्रमासंदर्भातील दृकश्राव्य फिती पाहणे, इंटरनेटवरील मजकूर वाचणे, संपर्कसत्रांतील मार्गदर्शन घेणे, चर्चा करणे, प्रश्नोत्तरे लिहिणे, इत्यादी शैक्षणिक प्रयत्नांचा समावेश होतो. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार पदव्युत्तर पदवी (एम. ए.) परीक्षा यशस्वीरित्या उत्तीर्ण होण्यासाठी विद्यार्थ्यांनी एकूण ८८ श्रेयांकांचे अभ्यासकार्य पूर्ण करणे अपेक्षित आहे.

३.२ अध्ययन साहित्य

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचे अध्ययन साहित्य देशातील नामवंत तज्ज्ञांच्या सहभागातून विकसित करण्यात आले आहे. विद्यापीठाकडून छापील पुस्तके अभ्यासकेंद्र / विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर प्राप्त होईपर्यंत विद्यार्थ्यांनी *http://ycmou.digitaluniversity.ac* आणि www.*ycmou.ac.in* संकेतस्थळावर .pdf स्वरूपात उपलब्ध असलेली पुस्तके अभ्यासावीत.

❖ दृकश्राव्य साहित्य

विद्यापीठाने विविध विषयातील तज्ज्ञांकरवी दृकश्राव्य फीतींची (Videos) निर्मिती केलेली आहे. सर्व व्हिडीओ https://avc.ycmou.ac.in/self_learning_material/video या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत, त्याचा उपयोग करून घ्यावा.

०४. शिक्षणक्रमाविषयी

पदवी शिक्षण पूर्ण केलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी उच्च शिक्षणाची पुढील संधी उपलब्ध व्हावी यासाठी विद्याशाखेने विविध पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम विकसीत केले आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार अर्थशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम सुरू करण्यात आला आहे.

काळानुरूप रोजगाराच्या संधी लक्षात घेऊन विद्यार्थ्यांना विविध कौशल्ये संपादित करता यावीत या हेतूने सदर शिक्षणक्रमाची रचना करण्यात आली आहे. तात्त्विक व उपयोजित दृष्टीने या शिक्षणक्रमातील अभ्यासक्रम विद्यार्थ्यांना त्यांच्या पुढील आयुष्यात उपयोगी ठरावे, या उद्देशाने अभ्यासविषयाची मांडणी केलेली आहे. विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्व विकासासाठी बौद्धिक कौशल्ये व व्यवहारिक उपयोगातील पारंगतता यातील परस्परसंबंधाची सांगड घालणे हे या शिक्षणक्रमाचे वैशिष्ट्ये आहे. इतर सामाजिकशास्त्रांच्या तुलनेत अर्थशास्त्र हा विषय जगभरातील जवळपास सगळ्या विद्यापीठांमध्ये एक स्वतंत्र विषय म्हणून अभ्यासला जात आहे.

मानवाला उपलब्ध असलेल्या मर्यादित साधनसंपत्तीचा उपयोग करून मानवाच्या असंख्य गरजांची शक्य तितकी अधिक पूर्ती कशी करावी, याचा अभ्यास अर्थशास्त्र विषयात केला जातो. जागतिकीकरणाच्या युगात अर्थशास्त्राच्या अभ्यासात झपाट्याने बदल होत आहेत. आज अर्थशास्त्र ही एक महत्वाची ज्ञानशाखा झाली आहे. शासन व्यवहारात अर्थतज्ज्ञांच्या कार्याला मोठ्या प्रमाणात महत्त्व प्राप्त आहे. तसेच औद्यागिक क्षेत्र, बँक, वित्तीयसंस्था, व्यवस्थापन संस्था, सल्लागार संस्था, प्रशासन, संशोधन संस्था, यांबरोबरच विविध व्यवसाय, उद्योगधंदे यात अर्थशास्त्रातील तज्ज्ञ व्यक्तींचे योगदान अनिवार्य असते. तसेच विविध स्पर्धा परीक्षांसाठी अर्थशास्त्र विषयाचे ज्ञान असणे आवश्यक झाले आहे. त्यामुळे अर्थशास्त्र विषय बहुविद्याशाखीय बनला आहे. त्या अनुषंगाने विद्यापीठाच्या शिक्षणक्रमात अर्थशास्त्र विषयाचा विशेषत्वाने अंतर्भाव करण्यात आला आहे.

मुक्त विद्यापीठाच्या माध्यमातून सदर विषय महाराष्ट्रभर अभ्यासला जावा यासाठीच राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार एम. ए. अर्थशास्त्र हा पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम उपलब्ध करून देण्यात आला आहे.

४.१ शिक्षणक्रम आराखडा

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार अर्थशास्त्र पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम (M50) आराखडा पुढीलप्रमाणे.

वर्ष	सत्र	अभ्यासक्रम		श्रेयांक
		अनिवार्य	वैकल्पिक	
प्रथम	पहिले	०५	०१	२२
	दुसरे	०५	०१	२२
द्वितीय	तिसरे	०५	०१	२२
	चौथे	०४	०१	२२
एकूण		२३		८८

४.२ शिक्षणक्रम उद्दिष्टे आणि निष्पती

➢ शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

१. अर्थव्यवस्थेचे स्वरुप, संकल्पना, सिद्धांत, आर्थिक तत्वज्ञान आणि वित्तीय व्यवस्थापनाविषयी माहिती करून देणे.
२. आर्थिक प्रक्रियेच्या अभ्यासातून नवीन रोजगार, स्वयं रोजगार, नोकरीच्या संधीची माहिती करून देणे.
३. आर्थिक ज्ञानाचे समाजाच्या हितासाठी दैनंदिन जीवनात उपयोजन करण्यास सक्षम करणे.
४. आर्थिक वर्तणुकीचे स्वरूप समजावून कल्याणकारी राज्याबद्दल जाणीव निर्माण करणे.
५. आर्थिक विकासातील विविध निर्देशांकानुसार भारतीय अर्थव्यवस्थेची सद्यस्थिती स्पष्ट करून देणे.
६. अर्थशास्त्रीय निर्णय व्यवस्थापनात पर्यावरणीय मापदंडाचा वापर करणे.
७. संख्याशास्त्रीय व अर्थमितीचे ज्ञान, आर्थिक-सामाजिक समस्याविषयक चिकित्सक/ तर्कशुद्ध संशोधन वृत्ती निर्माण करणे.

➢ शिक्षणक्रमाची निष्पती

१. अर्थव्यवस्थेचे स्वरुप, संकल्पना, सिद्धांत, आर्थिक तत्वज्ञान आणि वित्तीय व्यवस्थापनाविषयी दृष्टीकोन स्पष्ट होतो.
२. आर्थिक प्रक्रियेच्या अभ्यासातून नवीन रोजगार, स्वयं रोजगार, नोकरीच्या संधीस सक्षम होतात.
३. आर्थिक ज्ञानाचे सामाजिक हितासाठी दैनंदिन जीवनात उपयोजन करण्यास सक्षम होतात.
४. आर्थिक वर्तणुकीचे ज्ञान प्राप्त होऊन कल्याणकारी राज्याबद्दल जाणीव निर्माण होते.
५. आर्थिक विकासातील विविध निर्देशांकानुसार भारतीय अर्थव्यवस्थेची सद्यस्थिती स्पष्ट होते.
६. अर्थशास्त्रीय निर्णय व्यवस्थापनात पर्यावरणीय मापदंडाचा वापर करण्याची दृष्टी विकसित होते.
७. संख्याशास्त्रीय व अर्थमितीचे ज्ञान, आर्थिक-सामाजिक समस्याविषयक चिकित्सक/ तर्कशुद्ध संशोधन वृत्ती निर्माण होते.

०५. शिक्षणक्रम संरचना

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार अर्थशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी (एम. ए.) अर्थशास्त्र (M50) शिक्षणक्रम ८८ श्रेयांकाचा आहे. हा शिक्षणक्रम सत्र पद्धतीने राबविला जाणार असून त्यामध्ये १९ अनिवार्य व ०४ वैकल्पिक अभ्यासक्रम असतील. तसेच यात संशोधन पद्धती, क्षेत्रीय प्रकल्प, संशोधन प्रकल्प अशा संशोधनावर आधारित अभ्यासक्रमांचा देखील समावेश आहे.

अर्थशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी (एम. ए.) अर्थशास्त्र (M50) शिक्षणक्रमाच्या प्रथम वर्षातील ४४ श्रेयांकांचा अभ्यासक्रम यशस्वीपणे पूर्ण करून शिक्षणक्रम सोडणाऱ्या विद्यार्थ्यांना (Exit Option) अर्थशास्त्र विषयाची पदव्युत्तर पदविका प्रदान करण्यात येईल. तसेच दोन्ही वर्षांचा ८८ श्रेयांकांचा अभ्यासक्रम यशस्वीरीत्या पूर्ण करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना पदव्युत्तर पदवी प्रदान करण्यात येईल.

५.१ प्रथम वर्ष

५.१.१. प्रवेश पात्रता (Eligibility Criterion)

एम. ए. अर्थशास्त्र शिक्षणक्रम प्रथम वर्षाच्या प्रवेशासाठी खालील पात्रता पूर्ण असणे आवश्यक असेल.
Fulfilling the following Eligibility Criterion for enrolling into the First Year of M.A. Economics Degree Program is essential.

- कोणत्याही मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची कोणत्याही विषयातील पदवी परीक्षा उत्तीर्ण असणे आवश्यक.
  Successful completion of any Undergraduate Degree Program from any recognised University.

५.१.२ शिक्षणक्रम कालावधी

UGC Notification of Specification of Degrees, 2014 आणि UGC (ODL Programmes & OL Programmes) Regulations, 2020 **नुसार पदव्युत्तर पदवी (एम.ए.) शिक्षणक्रम दोन वर्षांचा असला तरी तो चार वर्षांपर्यंत पूर्ण करण्याची मुभा देण्यात आली आहे. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या वरील नियमानुसार नोंदणी कालावधी संपुष्टात आल्यानंतर पुनर्नोंदणी करता येणार नाही. अशा विद्यार्थ्यांना संबंधित शिक्षणक्रमास पुन्हा नव्याने प्रवेश घ्यावा लागेल.**

मुक्त शिक्षणपद्धतीत विद्यार्थी काम करता-करता शिक्षण घेत असल्यामुळे अध्ययन-कालावधीबाबत लवचीक धोरण ठेवण्यात आले आहे. अभ्यास पूर्ण झालेला नसल्यास वर्षअखेरीस होणारी परीक्षा त्याच वेळेस देण्याची सक्ती नाही. वर्षातून दोन वेळा परीक्षेची संधी उपलब्ध असल्याने विद्यार्थी आपल्या सोयीने योग्य वेळी परीक्षा देऊ शकतो. प्रथम वर्षाच्या सर्व अभ्यासक्रमांत अनुत्तीर्ण असला तरी आपणांस द्वितीय वर्षात प्रवेश दिला जाईल. मात्र विद्यापीठ नियमाप्रमाणे आपणास परीक्षा अर्ज भरून परीक्षा देता येईल.

५.१.३ माध्यम

सदर शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असून, स्वयं-अध्ययन साहित्य, समंत्रण सत्रे, गृहपाठ व अंतिम परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिका मराठी भाषेतूनच राहतील. मात्र विद्यार्थ्यांना हिंदी किंवा इंग्रजी भाषेतून उत्तरे लिहिण्याची मुभा राहील.

५.१.४ शिक्षणक्रम शुल्क

अ.क्र	शुल्क तपशील	शुल्क रुपये
१.	माहितीपुस्तिका शुल्क	५०.००
२.	शैक्षणिक शुल्क	३,२९८.००
३.	पात्रता शुल्क	१००.००
४.	नोंदणी शुल्क	२००.००
५.	ओळखपत्र शुल्क	१०.००
६.	ई-सुविधा शुल्क	७०.००
७.	ग्रंथालय शुल्क	१०.००
८.	विद्यार्थी कल्याण शुल्क	५०.००

९.	मा. राज्यपाल कार्यालय उपक्रम शुल्क	३८.००
१०.	क्रीडा शुल्क	५०.००
११.	संवाद पत्रिका शुल्क	१०.००
१२.	विद्यार्थी विमा योजना शुल्क	२०.००
१३.	राष्ट्रीय सेवा योजना शुल्क	१०.००
१४.	आपत्ती व्यवस्थापन शुल्क	१०.००
१५.	अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्र शुल्क	२,०००.००
१६.	परीक्षा शुल्क	२,५३०.००
	एकूण शुल्क अक्षरी आठ हजार चारशे छप्पन्न रुपये मात्र	**८,४५६.००**

❖ शिक्षणक्रम शुल्कासंबंधी सूचना

अर्जदाराने प्रवेश घेत असलेल्या शिक्षणक्रमाचे प्रवेश शुल्क माहितीपुस्तिकेत नमूद केल्याप्रमाणे एकत्रित भरणे अनिवार्य आहे. या शुल्कामध्येच अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्राचे शुल्क समाविष्ट आहे. त्यामुळे अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर कोणतेही वेगळे/ अधिकचे शुल्क देण्याची आवश्यकता नाही. शुल्क भरण्याबाबतच्या सूचनेनुसार प्रवेश अर्जानंतर दिलेल्या लिंकवरून वरील ऑनलाईन पेमेंट गेटवे वापरून क्रेडिट/ डेबिट कार्ड/ युपीआय /नेट बँकिंगद्वारे शुल्क भरावयाचे आहे. दिलेल्या लिंक व्यतिरिक्त इतर लिंकवर भरलेले शुल्क ग्राह्य धरले जाणार नाही. याची सर्वस्वी जबाबदारी अर्जदाराची राहील.

ऑनलाईन पद्धतीने प्रवेश प्रक्रियेचा अवलंब करून आपला प्रवेश निश्चित करावा आणि आपण दिलेल्या मोबाईल क्रमांकावर आपला प्रवेश झाल्याचा तसेच तुमचा प्रवेश झाल्यावर येणाऱ्या कायम नोंदणी क्रमांकाचा मेसेज मिळण्याची प्रतीक्षा करावी. आपला प्रवेश निश्चित झाला किंवा कसे याबाबत निवडलेल्या अभ्यासकेंद्र/ सहाय्यता केंद्राच्या कायम संपर्कात राहावे.

५.१.५ प्रथम वर्ष अभ्यासक्रमांची संरचना

एम. ए. अर्थशास्त्र शिक्षणक्रमातील प्रथम वर्षाच्या अनिवार्य आणि वैकल्पिक अभ्यासक्रमांची संरचना, शीर्षके व सांकेतांक खालील तक्त्यात दिले आहेत. तसेच पुढे स्वयं-अध्ययन साहित्याची यादी दिली आहे.

❖ सत्र पहिले

अभ्यासक्रम स्वरूप	अभ्यासक्रम	सांकेतांक	अभ्यासक्रम शीर्षक	श्रेयांक
अनिवार्य	प्रमुख अनिवार्य - १	ECO501	मूलभूत आर्थिक सिद्धांत	४
	प्रमुख अनिवार्य - २	ECO502	विकासाचे अर्थशास्त्र आणि नियोजन	४
	प्रमुख अनिवार्य - ३	ECO503	कल्याणकारी अर्थशास्त्र	४
	प्रमुख अनिवार्य - ४	ECO504	आर्थिक विचारांचा विकास - I	२
वैकल्पिक (कोणताही एक)	वैकल्पिक - १	ECO505	कृषी अर्थशास्त्र	४
	वैकल्पिक - २	ECO506	श्रमाचे अर्थशास्त्र	
संशोधन पद्धती (RM)	अनिवार्य	ECO599	संशोधन पद्धती	४
एकूण				**२२**

❖ सत्र दुसरे

अभ्यासक्रम स्वरूप	अभ्यासक्रम	सांकेतांक	अभ्यासक्रम शीर्षक	श्रेयांक
अनिवार्य	प्रमुख अनिवार्य - १	ECO507	सार्वजनिक अर्थशास्त्र	४
	प्रमुख अनिवार्य - २	ECO508	लोकसंख्याशास्त्र	४
	प्रमुख अनिवार्य - ३	ECO509	वाहतूक व दळणवळणाचे अर्थशास्त्र	४
	प्रमुख अनिवार्य - ४	ECO510	आर्थिक विचारांचा विकास - II	२
वैकल्पिक (कोणताही एक)	वैकल्पिक - १	ECO511	वित्तीय अर्थशास्त्र	४
	वैकल्पिक - २	ECO512	वर्तनाचे अर्थशास्त्र	
क्षेत्रीय प्रकल्प (FP)	अनिवार्य	ECO513	क्षेत्रीय प्रकल्प	४
		एकूण		**२२**

प्रथम वर्ष अभ्यासक्रम आणि स्वयं-अध्ययन साहित्याची यादी

➢ सत्र पहिले

अनिवार्य अभ्यासक्रम

१. मूलभूत आर्थिक सिद्धांत (ECO501) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. अंशलक्ष्यी आर्थिक विश्लेषण – I
पुस्तक २. अंशलक्ष्यी आर्थिक विश्लेषण – II
पुस्तक ३. समग्रलक्ष्यी अर्थशास्त्रीय सिद्धांत
पुस्तक ४. समग्रलक्ष्यी अर्थशास्त्रीय धोरण

२. विकासाचे अर्थशास्त्र आणि नियोजन (ECO502) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. आर्थिक विकास : संकल्पना, मापन आणि समस्या
पुस्तक २. विकासाचे सिद्धांत
पुस्तक ३. विकास प्रक्रियेतील घटक
पुस्तक ४. आर्थिक नियोजन

३. कल्याणकारी अर्थशास्त्र (ECO503) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. कल्याणकारी अर्थशास्त्राची ओळख
पुस्तक २. सनातनवादी अर्थशास्त्रज्ञ आणि कल्याणकारी अर्थशास्त्र
पुस्तक ३. नवसनातनवादी अर्थशास्त्रज्ञ आणि कल्याणकारी अर्थशास्त्र
पुस्तक ४. कल्याणकारी अर्थशास्त्रातील आधुनिक प्रवाह

४. आर्थिक विचारांचा विकास - I (ECO504) (श्रेयांक ०२)

पुस्तक १. अभिजातवादी अर्थशास्त्र
पुस्तक २. मार्क्सवादी, नवसनातनवादी अर्थशास्त्र आणि त्यानंतरचे विचार

वैकल्पिक अभ्यासक्रम (५ व ६ यापैकी कोणताही एक)

५. कृषी अर्थशास्त्र (ECO505) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. कृषी अर्थशास्त्राची ओळख
पुस्तक २. भारतातील कृषी क्षेत्र

पुस्तक ३. कृषीमालाचे विपणन

पुस्तक ४. कृषी वित्तपुरवठा

किंवा

६. श्रमाचे अर्थशास्त्र (ECO506) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. श्रम बाजाराचे स्वरूप

पुस्तक २. श्रम संसाधन व रोजगारनिर्मिती

पुस्तक ३. श्रमिकांची वेतननिश्चिती

पुस्तक ४. श्रम कल्याणाचे अर्थशास्त्र व जागतिकीकरण

अनिवार्य अभ्यासक्रम

७. संशोधन पद्धती (ECO599) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. संशोधन पद्धतीचा परिचय

पुस्तक २. संशोधन समस्या आणि संशोधन आराखडा

पुस्तक ३. नमुना रचना आणि आधारसामग्री संकलन

पुस्तक ४. आधारसामग्री संस्करण आणि विश्लेषण

➢ सत्र दुसरे

अनिवार्य अभ्यासक्रम

८. सार्वजनिक अर्थशास्त्र (ECO507) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. सार्वजनिक अर्थशास्त्राचा परिचय

पुस्तक २. कर आकारणी

पुस्तक ३. भारताचे राजकोषीय धोरण आणि केंद्र सरकारचे अंदाजपत्रक

पुस्तक ४. वित्तीय संघराज्यवाद

९. लोकसंख्याशास्त्र (ECO508) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. लोकसंख्या आणि विकास

पुस्तक २. लोकसंख्येचे सिद्धांत व समस्या

पुस्तक ३. लोकसंख्येतील बदल व पर्यावरण

पुस्तक ४. लोकसंख्या अभ्यास व मानव संसाधन

१०. वाहतूक व दळणवळणाचे अर्थशास्त्र (ECO509) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. वाहतूक व दळणवळणाची ओळख

पुस्तक २. रस्ते वाहतूक व रेल्वे वाहतूक

पुस्तक ३. जलवाहतूक व हवाई वाहतूक

पुस्तक ४. दळणवळण आणि आर्थिक विकास

११. आर्थिक विचारांचा विकास – II (ECO510) (श्रेयांक ०२)

पुस्तक १. विसाव्या शतकातील अर्थशास्त्र आणि त्यानंतरचे विचार

पुस्तक २. भारतीय आर्थिक विचार

वैकल्पिक अभ्यासक्रम (१२ व १३ यापैकी कोणताही एक)

१२. वित्तीय अर्थशास्त्र (ECO511) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. वित्त आणि वित्तीय प्रणाली

पुस्तक २. समयावधी आणि संसाधनांचे आवंटन आणि प्रतिभूतींचे मूल्यांकन

पुस्तक ३. पैसा आणि देयक प्रणाली

पुस्तक ४. जोखीम व्यवस्थापन, मालमत्ता किंमत निर्धारण आणि रोखसंग्रह सिद्धांत

किंवा

१३. वर्तनाचे अर्थशास्त्र (ECO512) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. वर्तणूक अर्थशास्त्राचा पाया

पुस्तक २. विवेकांतर्गत निर्णय

पुस्तक ३. सामाजिक अनिश्चिततेसाठी वर्तनविषयक अंतर्दृष्टी

पुस्तक ४. वर्तणूक आणि प्रायोगिक अर्थशास्त्र : एक मूल्यांकन

अनिवार्य अभ्यासक्रम

१४. क्षेत्रीय प्रकल्प (FP) (ECO513) (श्रेयांक ०४)

क्षेत्रीय प्रकल्पासंबंधी मार्गदर्शिका, क्षेत्रीय प्रकल्प आराखडा आणि नमुना विषय सूची विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर https://ycmou.digitaluniversity.ac/Content.aspx?ID=890 उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

५.२ द्वितीय वर्ष

५.२.१ प्रवेश पात्रता (Eligibility Criterion)

एम. ए. अर्थशास्त्र शिक्षणक्रम द्वितीय वर्षाच्या प्रवेशासाठी खालील पात्रता पूर्ण असणे आवश्यक असेल.

Fulfilling the following Eligibility Criterion for enrolling into the Second Year of M.A. Economics Degree Program is essential.

- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठात राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार एम. ए. अर्थशास्त्र प्रथम वर्षास प्रवेश घेतलेले सर्व विद्यार्थी.

  All such students who had enrolled into the First Year of M.A. in Economics Degree Program as per National Education Policy (NEP), 2020 in Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University.

५.२.२ शिक्षणक्रम कालावधी

UGC Notification of Specification of Degrees, 2014 आणि UGC (ODL Programmes & OL Programmes) Regulations, 2020 **नुसार पदव्युत्तर पदवी (एम. ए.) शिक्षणक्रम दोन वर्षांचा असला तरी तो चार वर्षांपर्यंत पूर्ण करण्याची मुभा देण्यात आली आहे. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या वरील नियमानुसार नोंदणी कालावधी संपुष्टात आल्यानंतर पुननोंदणी करता येणार नाही. अशा विद्यार्थ्यांना संबंधित शिक्षणक्रमास पुन्हा नव्याने प्रवेश घ्यावा लागेल.**

मुक्त शिक्षणपद्धतीत विद्यार्थी काम करता-करता शिक्षण घेत असल्यामुळे अध्ययन-कालावधीबाबत लवचिक धोरण ठेवण्यात आले आहे. अभ्यास पूर्ण झालेला नसल्यास वर्षअखेरीस होणारी परीक्षा त्याच वेळेस देण्याची सक्ती नाही. वर्षातून दोन वेळा परीक्षेची संधी उपलब्ध असल्याने विद्यार्थी आपल्या सोयीने योग्य वेळी परीक्षा देऊ शकतो. प्रथम वर्षाच्या सर्व अभ्यासक्रमांत अनुत्तीर्ण असला तरी आपणांस द्वितीय वर्षात प्रवेश दिला जाईल. मात्र विद्यापीठ नियमाप्रमाणे आपणास परीक्षा अर्ज भरून परीक्षा देता येईल.

५.२.३ माध्यम

सदर शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असून, स्वयं-अध्ययन साहित्य, समंत्रण सत्रे, गृहपाठ व अंतिम परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिका मराठी भाषेतूनच राहतील. मात्र विद्यार्थ्यांना हिंदी किंवा इंग्रजी भाषेतून उत्तरे लिहिण्याची मुभा राहील.

५.२.४ शिक्षणक्रम शुल्क

अ.क्र	शुल्क तपशील	शुल्क रुपये
१.	माहितीपुस्तिका शुल्क	५०.००
२.	शैक्षणिक शुल्क	३१४०.००
३.	नोंदणी शुल्क	२००.००
४.	ई-सुविधा शुल्क	७०.००
५.	ग्रंथालय शुल्क	१०.००
६.	विद्यार्थी कल्याण शुल्क	५०.००
७.	मा. राज्यपाल कार्यालय उपक्रम शुल्क	३८.००
८.	क्रीडा शुल्क	५०.००
९.	संवाद पत्रिका शुल्क	१०.००
१०.	विद्यार्थी विमा योजना शुल्क	२०.००
११.	राष्ट्रीय सेवा योजना शुल्क	१०.००
१२.	आपत्ती व्यवस्थापन शुल्क	१०.००
१३.	अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्र शुल्क	२,०००.००
१४.	परीक्षा शुल्क	२,४८०.००
१५.	पदवी प्रदान शुल्क	४५०.००
१६.	माजी विद्यार्थी संघ शुल्क	१०.००
	एकूण शुल्क आठ हजार पाचशे अठ्ठ्याण्णव रुपये मात्र	**८,५९८.००**

❖ शिक्षणक्रम शुल्कासंबंधी सूचना

अर्जदाराने प्रवेश घेत असलेल्या शिक्षणक्रमाचे प्रवेश शुल्क माहितीपुस्तिकेत नमूद केल्याप्रमाणे एकत्रित भरणे अनिवार्य आहे. या शुल्कामध्येच अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्राचे शुल्क समाविष्ट आहे. त्यामुळे अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर कोणतेही वेगळे/ अधिकचे शुल्क देण्याची आवश्यकता नाही. शुल्क भरण्याबाबतच्या सूचनेनुसार प्रवेश अर्जानंतर दिलेल्या लिंकवरून वरील ऑनलाईन पेमेंट गेटवे वापरून क्रेडिट/डेबिट कार्ड/युपीआय /नेट बँकिंगद्वारे शुल्क भरावयाचे आहे. दिलेल्या लिंक व्यतिरिक्त इतर कुठल्याही लिंकवर भरलेले शुल्क ग्राह्य धरले जाणार नाही. त्यामुळे याची सर्वस्वी जबाबदारी अर्जदाराची राहील. ऑनलाईन पद्धतीने प्रवेश प्रक्रियेचा अवलंब करून आपला प्रवेश निश्चित करावा आणि आपण दिलेल्या मोबाईल क्रमांकावर आपला प्रवेश झाल्याचा तसेच तुमचा प्रवेश झाल्यावर येणाऱ्या कायम नोंदणी क्रमांकाचा मेसेज मिळण्याची प्रतीक्षा करावी. आपला प्रवेश निश्चित झाला किंवा कसे याबाबत आपण निवडलेल्या अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्राच्या कायम संपर्कात राहावे.

५.२.५ द्वितीय वर्ष अभ्यासक्रमांची संरचना

एम. ए. अर्थशास्त्र शिक्षणक्रमातील व्दितीय वर्षाच्या अनिवार्य आणि वैकल्पिक अभ्यासक्रमांची संरचना, शीर्षके व सांकेतांक खालील तक्त्यात दिले आहेत. तसेच पुढे स्वयं-अध्ययन साहित्याची यादी दिली आहे.

❖ सत्र तिसरे

अभ्यासक्रम स्वरूप	अभ्यासक्रम	सांकेतांक	अभ्यासक्रम शीर्षक	श्रेयांक
अनिवार्य	प्रमुख अनिवार्य - १	ECO602	आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि वित्त	४
	प्रमुख अनिवार्य - २	ECO603	वृद्धी व विकासाचे अर्थशास्त्र	४
	प्रमुख अनिवार्य - ३	ECO604	संख्याशास्त्रीय पद्धतींची ओळख	४
	प्रमुख अनिवार्य - ४	ECO605	अर्थशास्त्राचे तत्वज्ञान	२
वैकल्पिक (कोणताही एक)	वैकल्पिक - १	ECO606	औद्योगिक अर्थशास्त्र	४
	वैकल्पिक - २	ECO607	कराधान	
संशोधन प्रकल्प (RP)	अनिवार्य	ECO600	संशोधन प्रकल्प (RP)	४
अनिवार्य	ऑडीट कोर्स	CSC104	सायबर सिक्युरिटी (परिशिष्ट ९ पहा)	-
एकूण				**२२**

टीप : सायबर सिक्युरिटी (CSC104) हा अनिवार्य ऑडीट अभ्यासक्रम ऑनलाईन असून त्याची परीक्षा सुद्धा ऑनलाईन असेल. सदर अभ्यासक्रमांचे गुण / श्रेयांक शिक्षणक्रमाची श्रेणी ठरविताना ग्राह्य धरले जाणार नाहीत.

❖ सत्र चौथे

अभ्यासक्रम स्वरूप	अभ्यासक्रम	सांकेतांक	अभ्यासक्रम शीर्षक	श्रेयांक
अनिवार्य	प्रमुख अनिवार्य - १	ECO615	आधुनिक आर्थिक सिद्धांत	४
	प्रमुख अनिवार्य - २	ECO616	पर्यावरणाचे अर्थशास्त्र	४
	प्रमुख अनिवार्य - ३	ECO617	संख्याशास्त्रीय पद्धती आणि विदाचे विविध स्त्रोत	४
वैकल्पिक (कोणताही एक)	वैकल्पिक - १	ECO618	भारतीय अर्थव्यवस्था	४
	वैकल्पिक - २	ECO619	अर्थमितीची ओळख	
संशोधन प्रकल्प (RP)	अनिवार्य	ECO699	संशोधन प्रकल्प (RP)	६
एकूण				**२२**

द्वितीय वर्ष अभ्यासक्रम आणि स्वयं-अध्ययन साहित्याची यादी

➢ सत्र तिसरे

अनिवार्य अभ्यासक्रम

१५. आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि वित्त (ECO602) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे सिद्धांत

पुस्तक २. व्यापार धोरणे

पुस्तक ३. शोधन शेष आणि विनिमय दर

पुस्तक ४. आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि वित्तीय व्यवस्था

१६. वृद्धी व विकासाचे अर्थशास्त्र (ECO603) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. आर्थिक विकासातील मूलभूत संकल्पना आणि समस्या

पुस्तक २. ऐतिहासिक परिप्रेक्ष्यातून आर्थिक वृद्धी

पुस्तक ३. दारिद्र्य, विषमता आणि विकास

पुस्तक ४. केन्सोत्तर वृद्धी प्रतिमाने

१७. संख्याशास्त्रीय पद्धतींची ओळख (ECO604) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. संख्याशास्त्रामधील मूलभूत संकल्पना

पुस्तक २. विदाचे सादरीकरण आणि केंद्रीय प्रवृत्ती मापन

पुस्तक ३. अपस्करण, असममिती आणि वक्रिंडता

पुस्तक ४. संभाव्यता

१८. अर्थशास्त्राचे तत्वज्ञान (ECO605) (श्रेयांक ०२)

पुस्तक १. आर्थिक तत्त्वज्ञान : दृष्टीकोन आणि पध्दती

पुस्तक २. आर्थिक तत्वज्ञानाचे पायाभूत आधार आणि विकास

वैकल्पिक अभ्यासक्रम (१९ व २० यापैकी कोणताही एक)

१९. औद्योगिक अर्थशास्त्र (ECO606) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. भारतातील औद्योगिक अर्थव्यवस्था

पुस्तक २. भारतातील औद्योगिक परवाना धोरण

पुस्तक ३. औद्योगिक संघटन

पुस्तक ४. भारतातील प्रमुख उद्योग

किंवा

२०. कराधान (ECO607) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. कराधान : परिचय

पुस्तक २. कराधानाचे सिद्धान्त

पुस्तक ३. भारतातील करव्यवस्था

पुस्तक ४. भारतातील कर सुधारणा

अनिवार्य अभ्यासक्रम

२१. संशोधन प्रकल्प (ECO600) (श्रेयांक ०४)

संशोधन प्रकल्पासंबंधी मार्गदर्शिका, संशोधन प्रकल्प आराखडा आणि नमुना विषय सूची आणि विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर https://ycmou.digitaluniversity.ac/Content.aspx?ID=890 उपलब्ध करून दिली आहे.

➢ सत्र चौथे

अनिवार्य अभ्यासक्रम

२२. आधुनिक आर्थिक सिद्धांत (ECO615) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. मागणी विश्लेषण आणि उपभोक्त्याच्या निवडीचे सिद्धांत

पुस्तक २. उत्पादनाच्या किंमतीचे सिद्धांत

पुस्तक ३. समष्टी आर्थिक सिद्धांत

पुस्तक ४. समष्टी आर्थिक सिद्धांत आणि धोरण

२३. पर्यावरणाचे अर्थशास्त्र (ECO616) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. पर्यावरणीय अर्थशास्त्राचा परिचय

पुस्तक २. कल्याणकारी अर्थशास्त्र आणि पर्यावरण

पुस्तक ३. पर्यावरणाशी संबंधित क्रॉस-कटिंग समस्या

पुस्तक ४. पर्यावरणीय प्रदूषण आणि त्याचे नियमन

२४. संख्याशास्त्रीय पद्धती आणि विदाचे विविध स्त्रोत (ECO617) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. परिकल्पना आणि परिकल्पनेची कसोटी यांची ओळख

पुस्तक २. प्राचलीय आणि अप्राचलीय कसोट्या

पुस्तक ३. साहचर्यात्मक आणि अग्रसूचकात्मक संख्याशास्त्रीय पद्धती

पुस्तक ४. विदांचे विभिन्न स्त्रोत

वैकल्पिक अभ्यासक्रम (२५ व २६ यापैकी कोणताही एक)

२५. भारतीय अर्थव्यवस्था (ECO618) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. भारतीय अर्थव्यवस्थेचे मूलभूत स्वरूप

पुस्तक २. भारतातील आर्थिक समस्या

पुस्तक ३. भारतीय अर्थव्यवस्था: कृषी, उद्योग आणि सेवा क्षेत्रे

पुस्तक ४. भारताचा विदेशी व्यापार आणि वित्तीय बाजार

किंवा

२६. अर्थमितीची ओळख (ECO619) (श्रेयांक ०४)

पुस्तक १. अर्थमितिची ओळख - I

पुस्तक २. अर्थमितिची ओळख - II

पुस्तक ३. अभिजात रेषीय प्रतीपगमन प्रतिमानाच्या समस्या

पुस्तक ४. अर्थमितितील प्रगत विषय

अनिवार्य अभ्यासक्रम

२७. संशोधन प्रकल्प (ECO699) (श्रेयांक ०६)

संशोधन प्रकल्पासंबंधी मार्गदर्शिका, संशोधन प्रकल्प आराखडा आणि नमुना विषय सूची आणि विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर https://ycmou.digitaluniversity.ac/Content.aspx?ID=890 उपलब्ध करून दिली आहे.

०६. मूल्यमापन पद्धती

विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन हे सत्रांत परीक्षा (लेखी परीक्षा) आणि अंतर्गत मूल्यमापन (गृहपाठ) अशा दोन पातळ्यांवर केले जाईल. अभ्यासक्रमाच्या गुणदानाचे स्वरूप अनुक्रमे ७०:३० गुणोत्तरानुसार असेल. प्रथम वर्षातील क्षेत्रीय प्रकल्प आणि द्वितीय वर्षातील संशोधन प्रकल्प या अभ्यासक्रमांचे मूल्यमापन हे अंतर्गत मूल्यमापन (अहवाल सादरीकरण) आणि अंतिम मूल्यमापन (मौखिक परीक्षा) अशा दोन पातळ्यांवर केले जाईल. या अभ्यासक्रमांच्या गुणदानाचे स्वरूप अनुक्रमे ५०:५० गुणोत्तरानुसार असेल.

६.१ प्रथम वर्ष मूल्यमापन पद्धती

६.१.१ अंतर्गत मूल्यमापन पद्धती

अंतर्गत मूल्यमापनात प्रत्येक अभ्यासक्रमाकरिता गृहपाठ देण्यात येईल. गृहपाठाचे प्रश्न विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in OR http://ycmou.digitaluniversity.ac या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात येतील. विद्यार्थ्यांनी गृहपाठाचे प्रश्न अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्राच्या सहाय्याने अथवा स्वतः डाऊनलोड करून घ्यावेत.

गृहपाठ प्रश्नांची उत्तरे लिहिण्यासाठी विद्यापीठाने बारकोड असलेली पृष्ठे पोर्टलवर उपलब्ध करून दिली आहेत. या पृष्ठांची प्रिंट काढून त्यावर स्वहस्ताक्षरात गृहपाठ प्रश्नांची उत्तरे लिहावीत. त्यांचे स्कॅन करून .pdf फाईल पोर्टलवर अपलोड करावी. **गृहपाठ अपलोड करण्यासंदर्भातील सविस्तर सूचना ६.३ मध्ये दिलेल्या आहेत त्यांचे पालन करावे.**

चार श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमातील गृहपाठासाठी ३० पैकी आणि दोन श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमातील गृहपाठासाठी १५ पैकी मिळालेले गुण गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे [Continuous Assessment (CA)] दर्शविण्यात येतील. प्रत्येक अभ्यासक्रमातील अंतर्गत मूल्यमापनासाठी ३०% गुणांचा भारांश (Weightage) असेल. उत्तीर्ण होण्यासाठी प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत मूल्यमापनात किमान ४०% गुण मिळविणे आवश्यक असेल.

अंतर्गत मूल्यमापनाचे स्वरूप

४ श्रेयांकासाठी ३० गुणांचे प्रश्न		**२ श्रेयांकासाठी १५ गुणांचे प्रश्न**	
प्रश्नाचे स्वरूप आणि प्रश्न संख्या	**गुण**	**प्रश्न संख्या**	**गुण**
दीर्घोत्तरी प्रश्न - १	१० गुण	दीर्घोत्तरी प्रश्न - १	१० गुण
लघुत्तरी प्रश्न - २ (प्रत्येकी ५ गुण)	१० गुण	लघुत्तरी प्रश्न - १	५ गुण
वस्तुनिष्ठ प्रश्न - १० (प्रत्येकी १ गुण)	१० गुण	-	-
एकूण गुण	**३० गुण**		**१५ गुण**

६.१.२ अंतिम मूल्यमापन (सत्रांत मूल्यमापन)

प्रत्येक सत्राच्या शेवटी सत्रांत परीक्षा (लेखी परीक्षा) असेल. चार श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमास ७० पैकी आणि दोन श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमास ३५ पैकी मिळालेले गुण विद्यार्थ्यांच्या गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे [University Assessment (UA)] दर्शविण्यात येतील. प्रत्येक अभ्यासक्रमातील अंतिम मूल्यमापनासाठी ७०% गुणांचा भारांश (Weightage) असेल. उत्तीर्ण होण्यासाठी यामध्ये किमान ४०% गुण मिळविणे आवश्यक असेल.

अंतिम मूल्यमापनाचे स्वरूप

०४ श्रेयांकासाठी ७० गुणांचे प्रश्न					
प्र. क्र.	**प्रश्नांचे स्वरूप**	**प्रश्न संख्या**	**विकल्प**	**गुण**	**एकूण गुण**
१.	दीर्घोत्तरी प्रश्न	३ प्रश्न	प्रत्येकी १ विकल्प	प्रत्येकी १० गुण	३०
२.	लघुत्तरी प्रश्न	५ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ५ गुण	२५
३.	अतिलघुत्तरी प्रश्न	५ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ३ गुण	१५
	एकूण गुण				**७०**

०२ श्रेयांकासाठी ३५ गुणांचे प्रश्न					
प्र. क्र.	**प्रश्नांचे स्वरूप**	**प्रश्न संख्या**	**विकल्प**	**गुण**	**एकूण गुण**
१.	दीर्घोत्तरी प्रश्न	१ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी १० गुण	१०
२.	लघुत्तरी प्रश्न	२ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ५ गुण	१०
३.	अतिलघुत्तरी प्रश्न	५ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ३ गुण	१५
	एकूण गुण				**३५**

६.१.३ क्षेत्रीय प्रकल्प मूल्यमापन पद्धती

प्रथम वर्षातील दुसऱ्या सत्रात चार श्रेयांकांचा 'क्षेत्रीय प्रकल्प' अभ्यासक्रम (ECO513) असेल. क्षेत्रीय प्रकल्प हा अभ्यासक्रम १०० गुणांचा असून यात अंतर्गत मूल्यमापन (अहवाल सादरीकरण) आणि अंतिम परीक्षा (मौखिक परीक्षा) ५०:५० भारांश असेल. या अभ्यासक्रमाच्या गुणदानाचे स्वरूप ५०:५० गुणोत्तरानुसार असेल. **'क्षेत्रीय प्रकल्प' निर्धारित वेळेत अभ्यासकेंद्रावर प्रत्यक्ष सादर करायचा आहे. विद्यापीठ संकेतस्थळावर अपलोड करायचा नाही**.

अंतर्गत मूल्यमापनात [Continuous Assessment (CA)] ५० पैकी आणि अंतिम मूल्यमापनात [University Assessment (UA)] ५० पैकी मिळालेले गुण विद्यार्थ्यांच्या गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येतील. उत्तीर्ण होण्यासाठी अंतर्गत मूल्यमापन आणि अंतिम मूल्यमापनात प्रत्येकी किमान ४०% गुण मिळवणे अनिवार्य असेल.

क्षेत्रीय प्रकल्प अभ्यासक्रमात अनुत्तीर्ण झाल्यास किंवा संबंधित वर्षात क्षेत्रीय प्रकल्प सादर न केल्यास चालू शैक्षणिक वर्षातील विषय सूचीनुसार क्षेत्रीय प्रकल्पाचे पुनर्सादरीकरण करावे. क्षेत्रीय प्रकल्पाच्या सविस्तर माहितीसाठी विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in OR http://ycmou.digitaluniversity.ac या संकेतस्थळाला भेट द्यावी.

क्षेत्रीय प्रकल्प मूल्यमापनाचे स्वरूप (सत्र दुसरे)

श्रेयांक	**अंतर्गत मूल्यमापन (अहवाल सादरीकरण)**		**अंतिम मूल्यमापन (मौखिक परीक्षा)**		**एकूण गुण**	
	कमाल गुण	**किमान गुण**	**कमाल गुण**	**किमान गुण**	**कमाल गुण**	**किमान गुण**
४	५०	२०	५०	२०	१००	४०

६.२ द्वितीय वर्ष मूल्यमापन पद्धती

६.२.१ अंतर्गत मूल्यमापन पद्धती

अंतर्गत मूल्यमापनात प्रत्येक अभ्यासक्रमाकरिता गृहपाठ देण्यात येईल. गृहपाठाचे प्रश्न विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in OR http://ycmou.digitaluniversity.ac या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात येतील. विद्यार्थ्यांनी गृहपाठाचे प्रश्न अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्राच्या साहाय्याने अथवा स्वतः डाऊनलोड करून घ्यावेत.

गृहपाठ प्रश्नांची उत्तरे लिहिण्यासाठी विद्यापीठाने बारकोड असलेली पृष्ठे पोर्टलवर उपलब्ध करून दिली आहेत. या पृष्ठांची प्रिंट काढून त्यावर स्वहस्ताक्षरात गृहपाठ प्रश्नांची उत्तरे लिहावीत. त्यांचे स्कॅन करून .pdf फाईल पोर्टलवर अपलोड करावी. **गृहपाठ अपलोड करण्यासंदर्भातील सविस्तर सूचना ६.३ मध्ये दिलेल्या आहेत त्यांचे पालन करावे.**

चार श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमातील गृहपाठासाठी ३० पैकी आणि दोन श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमातील गृहपाठासाठी १५ पैकी मिळालेले गुण गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे [Continuous Assessment (CA)] दर्शविण्यात येतील. प्रत्येक अभ्यासक्रमातील

अंतर्गत मूल्यमापनासाठी ३०% गुणांचा भारांश (Weightage) असेल. उत्तीर्ण होण्यासाठी प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत मूल्यमापनात किमान ४०% गुण मिळविणे आवश्यक असेल.

अंतर्गत मूल्यमापनाचे स्वरूप

४ श्रेयांकासाठी ३० गुणांचे प्रश्न		२ श्रेयांकासाठी १५ गुणांचे प्रश्न	
प्रश्नाचे स्वरूप आणि प्रश्न संख्या	**गुण**	**प्रश्न संख्या**	**गुण**
दीर्घोत्तरी प्रश्न - १	१० गुण	दीर्घोत्तरी प्रश्न - १	१० गुण
लघुत्तरी प्रश्न - २ (प्रत्येकी ५ गुण)	१० गुण	लघुत्तरी प्रश्न - १	५ गुण
वस्तुनिष्ठ प्रश्न - १० (प्रत्येकी १ गुण)	१० गुण	-	-
एकूण गुण	**३० गुण**		**१५ गुण**

६.२.२ अंतिम मूल्यमापन (सत्रांत मूल्यमापन)

प्रत्येक सत्राच्या शेवटी सत्रांत परीक्षा (लेखी परीक्षा) असेल. चार श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमास ७० पैकी आणि दोन श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमास ३५ पैकी मिळालेले गुण विद्यार्थ्यांच्या गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे [University Assessment (UA)] दर्शविण्यात येतील. प्रत्येक अभ्यासक्रमातील अंतीम मूल्यमापनासाठी ७०% गुणांचा भारांश (Weightage) असेल. उत्तीर्ण होण्यासाठी यामध्ये किमान ४०% गुण मिळविणे आवश्यक असेल.

अंतिम मूल्यमापनाचे स्वरूप

०४ श्रेयांकासाठी ७० गुणांचे प्रश्न					
प्र. क्र.	**प्रश्नांचे स्वरूप**	**प्रश्न संख्या**	**विकल्प**	**गुण**	**एकूण गुण**
१.	दीर्घोत्तरी प्रश्न	३ प्रश्न	प्रत्येकी १ विकल्प	प्रत्येकी १० गुण	३०
२.	लघुत्तरी प्रश्न	५ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ५ गुण	२५
३.	अतिलघुत्तरी प्रश्न	५ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ३ गुण	१५
	एकूण गुण				**७०**

०२ श्रेयांकासाठी ३५ गुणांचे प्रश्न					
प्र. क्र.	**प्रश्नांचे स्वरूप**	**प्रश्न संख्या**	**विकल्प**	**गुण**	**एकूण गुण**
१.	दीर्घोत्तरी प्रश्न	१ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी १० गुण	१०
२.	लघुत्तरी प्रश्न	२ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ५ गुण	१०
३.	अतिलघुत्तरी प्रश्न	५ प्रश्न	१ विकल्प	प्रत्येकी ३ गुण	१५
	एकूण गुण				**३५**

६.२.३ संशोधन प्रकल्प मूल्यमापन पद्धती

६.२.३.१ 'संशोधन प्रकल्प' (४ श्रेयांक) मूल्यमापनाचे स्वरूप (सत्र तिसरे)

द्वितीय वर्षातील तिसऱ्या सत्रात चार श्रेयांकांचा 'संशोधन प्रकल्प' अभ्यासक्रम (ECO600) असेल. 'संशोधन प्रकल्प' हा अभ्यासक्रम १०० गुणांचा असून यात अंतर्गत मूल्यमापन (संशोधन अहवाल सादरीकरण) आणि अंतिम परीक्षा (मौखिक परीक्षा) ५०:५० भारांश असेल. या अभ्यासक्रमांच्या गुणदानाचे स्वरूप ५०:५० गुणोत्तरानुसार असेल. **'संशोधन प्रकल्प' निर्धारित वेळेत अभ्यासकेंद्रावर प्रत्यक्ष सादर करायचा आहे. विद्यापीठ संकेतस्थळावर अपलोड करायचा नाही.**

अंतर्गत मूल्यमापनात [Continuous Assessment (CA)] ५० पैकी आणि अंतिम मूल्यमापनात [University Assessment (UA)] ५० पैकी मिळालेले गुण विद्यार्थ्यांच्या गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येतील. उत्तीर्ण होण्यासाठी अंतर्गत मूल्यमापन आणि अंतिम मूल्यमापनात प्रत्येकी किमान ४०% गुण मिळवणे अनिवार्य असेल.

संशोधन प्रकल्प अभ्यासक्रमात अनुत्तीर्ण झाल्यास किंवा संबंधित वर्षात संशोधन प्रकल्प सादर न केल्यास चालू शैक्षणिक वर्षातील विषय सूचीनुसार संशोधन प्रकल्पाचे पुनर्सादरीकरण करावे. संशोधन प्रकल्पाच्या सविस्तर माहितीसाठी विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in OR http://ycmou.digitaluniversity.ac या संकेतस्थळाला भेट द्यावी.

'संशोधन प्रकल्प' मूल्यमापनाचे स्वरूप (सत्र तिसरे)

श्रेयांक	अंतर्गत मूल्यमापन (संशोधन अहवाल सादरीकरण)		अंतिम मूल्यमापन (मौखिक परीक्षा)		एकूण गुण	
	कमाल गुण	किमान गुण	कमाल गुण	किमान गुण	कमाल गुण	किमान गुण
४	५०	२०	५०	२०	१००	४०

६.२.३.२ 'संशोधन प्रकल्प' (६ श्रेयांक) मूल्यमापनाचे स्वरूप (सत्र चौथे)

द्वितीय वर्षातील चौथ्या सत्रात सहा श्रेयांकांचा 'संशोधन प्रकल्प' अभ्यासक्रम (ECO699) असेल. 'संशोधन प्रकल्प' हा अभ्यासक्रम १५० गुणांचा असून यात अंतर्गत मूल्यमापन (संशोधन अहवाल सादरीकरण) आणि अंतिम परीक्षा (मौखिक परीक्षा) ५०:५० भारांश असेल. या अभ्यासक्रमांच्या गुणदानाचे स्वरूप ५०:५० गुणोत्तरानुसार असेल. **'संशोधन प्रकल्प' निर्धारित वेळेत अभ्यासकेंद्र/ सहाय्यता केंद्रावर प्रत्यक्ष सादर करायचा आहे. विद्यापीठ संकेतस्थळावर अपलोड करायचा नाही.**

अंतर्गत मूल्यमापनात [Continuous Assessment (CA)] ७५ पैकी आणि अंतिम मूल्यमापनात [University Assessment (UA)] ७५ पैकी मिळालेले गुण विद्यार्थ्यांच्या गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येतील. उत्तीर्ण होण्यासाठी अंतर्गत मूल्यमापन आणि अंतिम मूल्यमापनात प्रत्येकी किमान ४०% गुण मिळवणे अनिवार्य असेल.

संशोधन प्रकल्प अभ्यासक्रमात अनुत्तीर्ण झाल्यास किंवा संबंधित वर्षात संशोधन प्रकल्प सादर न केल्यास चालू शैक्षणिक वर्षातील विषय सूचीनुसार संशोधन प्रकल्पाचे पुनर्सादरीकरण करावे. संशोधन प्रकल्पाच्या सविस्तर माहितीसाठी विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in OR http://ycmou.digitaluniversity.ac या संकेतस्थळाला भेट द्यावी.

संशोधन प्रकल्प मूल्यमापनाचे स्वरूप (सत्र चौथे)

श्रेयांक	अंतर्गत मूल्यमापन (संशोधन अहवाल सादरीकरण)		अंतिम मूल्यमापन (मौखिक परीक्षा)		एकूण गुण	
	कमाल गुण	किमान गुण	कमाल गुण	किमान गुण	कमाल गुण	किमान गुण
६	७५	३०	७५	३०	१५०	६०

६.३ गृहपाठ ऑनलाईन अपलोड करण्याबाबतच्या सूचना (Submission of Home Assignment)

❖ विद्यार्थ्यांसाठी सूचना

अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विद्यार्थ्यांनी **स्वहस्तलिखित गृहपाठ** (Home Assignment) विद्यापीठाच्या पोर्टलवर अपलोड करणे अनिवार्य आहे. गृहपाठ अपलोड करताना खालील सूचनांचे पालन करावे.

१. गृहपाठासाठी आपण https://asm.ycmou.org.in/ या पोर्टलवर उपलब्ध असलेले Student User Guide काळजीपूर्वक वाचावे. तसेच आपल्या १६ अंकी कायम नोंदणी क्रमांकाचा (PRN) वापर करून नोंदणी करावी.

२. पोर्टलवर यशस्वीपणे नोंदणी (लॉगीन) केल्यावर आपल्याशी संबंधित अभ्यासक्रमांची संपूर्ण माहिती दिसेल. या पेजवर गृहपाठ लिहिण्यासाठी बारकोड असलेली कोरी पृष्ठे दिलेली आहेत. आवश्यकतेनुसार या पृष्ठांच्या प्रिंट काढून घ्याव्यात आणि त्यावर स्वहस्ताक्षरात गृहपाठ प्रश्नोत्तरे लिहावीत.

३. दहा गुणांच्या गृहपाठ प्रश्नाची उत्तरे किमान १०० ते १२० शब्दांत लिहावीत, पाच गुणांच्या प्रश्नाची उत्तरे किमान ५० ते ६० शब्दांत लिहावीत. सर्व उत्तरे मुद्देसूद असावीत. गृहपाठ प्रश्न क्रमवार सोडवावेत. प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर स्वतंत्र पृष्ठावर लिहिणे अपेक्षित आहे. प्रश्नाचे उत्तर एका पृष्ठावर बसत नसल्यास शेवटी कृ.मा.प. / P.T.O. लिहावे, तसेच पुढील पृष्ठावर प्रश्न क्रमांक नोंदवून त्यापुढे उर्वरित उत्तर लिहावे. (उदा. Q-1 Continued...)

४. प्रत्येक अभ्यासक्रमाचा गृहपाठ लिहून झाल्यानंतर पृष्ठांच्या क्रमानुसार त्याची .pdf फाइल तयार करावी. तुमची .pdf फाईल सुस्पष्ट स्कॅन केलेली, वाचनीय असावी. स्कॅन करताना कोणतेही पृष्ठ ओव्हरलॅप होणार नाही, वेडीवाकडे, तिरपे किंवा फोल्ड होणार नाही याची काळजी घ्यावी. प्रत्येक पृष्ठाची साईज किमान 3MB आणि सर्व पृष्ठे मिळून फाईलची साईज जास्तीत जास्त 20MB पेक्षा अधिक असू नये.

५. गृहपाठ अपलोड करण्यासाठी https://asm.ycmou.org.in/ या पोर्टलला भेट द्यावी. अपलोड झालेल्या गृहपाठाची प्राथमिक तपासणी अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रामार्फत करण्यात येईल. प्राथमिक तपासणी झाल्यावर पात्र (Approved) ठरलेल्या गृहपाठांचे गुणदान अभ्यासकेंद्र/ सहाय्यता केंद्रावरील संमंत्रकांमार्फत करण्यात येईल.

६. अपलोड केलेली पृष्ठे अवाचनीय असतील, विषयानुसार अपलोड केलेले नसतील, स्कॅन केलेली पृष्ठे वेडीवाकडी, तिरपी किंवा ब्लर असतील, कोरी पृष्ठे स्कॅन केलेली असतील तर अशा गृहपाठांचे मूल्यमापन केले जाणार नाही. असे गृहपाठ अस्वीकृत (Reject) केले जातील, याची नोंद घ्यावी. गृहपाठ अस्वीकृतीची (Rejection) माहिती विद्यार्थ्यांना आपल्या प्रोफाईलमध्ये पहायला मिळेल.

७. पोर्टलवरील नोंदणी, गृहपाठ अपलोड करण्यापासून ते गृहपाठ तपासणीपर्यंतची (गृहपाठ स्वीकारले किंवा अस्वीकृत (Reject) केले) इत्यादी सर्व माहिती आपल्या प्रोफाईलवर तसेच ई-मेलवर मिळेल. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी आपले प्रोफाईल आणि इमेल वेळोवेळी तपासणे, तसेच अभ्यासकेंद्राच्या सतत संपर्कात राहणे अपेक्षित आहे.

८. नोंदणी, सादरीकरण (सबमिशन), पुनर्सादरीकरण (रि-सबमिशन) या सर्व प्रक्रिया एका विशिष्ट कालमर्यादेत पूर्ण करायच्या आहेत. विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या वेळेनंतर गृहपाठ अपलोड करता येणार नाहीत. निर्धारित कालावधीतच विद्यार्थ्यांनी आपले गृहपाठ अपलोड करणे अनिवार्य आहे.

९. कोणत्याही कारणास्तव अस्वीकृत (Reject) झालेले गृहपाठ विद्यार्थ्यांच्या लॉग-ईनला पुन्हा अपलोड (पुनर्सादरीकरण) करण्यासाठी उपलब्ध होतील. पुनर्सादरीकरणदेखील विहित कालावधीतच पूर्ण करावयाचे आहे. निर्धारित केलेला कालावधी संपुष्टात आल्यावर गृहपाठ अपलोड करता येणार नाही. विद्यार्थ्यांनी याबाबत निष्काळजीपणा केल्यास त्यांच्या गुणपत्रिकेतील अंतर्गत गुण (CA) रकान्यात गैरहजर Absent (Ab) अशी नोंद होईल.

१०. **अत्यंत महत्वाचे :** गृहपाठ लिहिण्यासाठी आपल्याच लॉगीनमध्ये उपलब्ध असलेल्या पृष्ठांचा वापर करावा. आपल्या लॉगीनमधील पृष्ठांवर आपला बारकोड असल्याने, अन्य कोणाच्याही लॉगीनमधील पृष्ठांचा किंवा इतर कोणत्याही पृष्ठांचा वापर केल्यास गृहपाठ अस्वीकृत (Reject) होतील.

११. गृहपाठ संबंधित वर्षात एकदाच स्वीकारले जातील. कोणत्याही कारणास्तव गृहपाठ सादर न केल्यास किंवा त्यात अनुत्तीर्ण झाल्यास विहित परीक्षा शुल्क भरून चालू शैक्षणिक वर्षातील गृहपाठाचे पुनर्सादरीकरण करावे.

❖ अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रासाठी सूचना

१. अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रांनी https://asm.ycmou.org.in/ पोर्टलला भेट देऊन, नोंदणी करावी. त्यानंतर लॉगीनमध्ये प्रथम त्यांच्या केंद्रावरील समंत्रकांच्या माहितीची नोंद करावी. अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रांच्या

लॉगीनमध्ये किती विद्यार्थ्यांनी गृहपाठ सादर केले आहेत याची माहिती दिसेल. त्यानुसार विद्यार्थ्यांकडून गृहपाठ अपलोड करण्याबाबत पाठपुरावा करावा आणि निर्धारित कालावधीत सर्व विद्यार्थ्यांकडून गृहपाठ अपलोड करून घ्यावेत. याबाबत विद्यार्थ्यांना योग्य ते मार्गदर्शन व सहकार्य करावे.

२. अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रानी आपल्या लॉगीनमध्ये आलेल्या गृहपाठाची प्राथमिक तपासणी तातडीने करावी. योग्य गृहपाठाचे संबंधित विषयांच्या समंत्रकांकडून परीक्षण करावे. योग्यप्रकारे अपलोड न झालेले गृहपाठ अस्विकृत करून, ते पुन्हा संबंधित विद्यार्थ्यांकडून लवकरात लवकर पूर्ण करण्यासाठी पाठपुरावा करावा. अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रांनी परीक्षण / तपासणी प्रक्रिया विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या कालावधीत पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

- **गृहपाठ ऑनलाईन अपलोड करण्याबाबत काही बदल असल्यास परीक्षा विभागामार्फत तशा सूचना विद्यापीठ संकेतस्थळावर अपलोड करण्यात येतील.**
- **विद्यार्थी आणि अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रे यांना काही तांत्रिक अडचण उद्भवल्यास अथवा अधिक माहितीसाठी 8055253072 या भ्रमणध्वनीवर तसेच oasishelpdesk22@gmail.com या ईमेलवर आपण संपर्क करू शकतात.**

०७. नोंदणी प्रक्रिया

१. विद्यापीठाच्या धोरणात्मक निर्णयानुसार प्रवेश प्रक्रिया ऑनलाईन पद्धतीने होईल. प्रथमतः आपण https://ycmou.digitaluniversity.ac विद्यापीठ संकेतस्थळाला भेट द्यावी.

२. विद्यापीठाच्या https://ycmou.digitaluniversity.ac या संकेतस्थळावरील Admission या टॅबवर जाऊन शैक्षणिक वर्ष - जानेवारी २०२६-२७ माहितीपुस्तिका (Prospectus) या लिंकवर क्लिक करावे. विद्यापीठाच्या विविध शिक्षणक्रमांच्या माहितीपुस्तिका येथे उपलब्ध आहेत. आपल्याला प्रवेश घ्यायचा असलेल्या शिक्षणक्रमाची माहितीपुस्तिका डाउनलोड करून घ्यावी. शिक्षणक्रमाच्या प्रवेशासंबंधी (उदा. प्रवेश पात्रता, शुल्क, विषय-अभ्यासक्रम इत्यादी) माहिती वाचून आवश्यक असलेल्या पृष्ठांची प्रिंट काढून घ्यावी.

३. विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावरून ऑनलाईन प्रवेश करताना शिक्षणक्रमनिहाय अभ्यासकेंद्रांची / विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रांची यादी उपलब्ध होईल. सदर यादीतून आपल्याला प्रवेश घ्यायचा असलेले अभ्यासकेंद्र निवडावे तसेच त्याचा पत्ता व सांकेतांक नोंदवून ठेवावा.

४. माहितीपुस्तिकेत नमूद केल्याप्रमाणे प्रवेश पात्रतेसाठी आवश्यक कागदपत्रे, फोटो आणि स्वाक्षरी JPG/JPEG/PNG या Format मध्ये स्कॅन करून घ्यावी. प्रत्येक फाईलची साईज 10 MB पेक्षा कमी असावी.

५. ऑनलाईन प्रवेश अर्ज भरण्यापूर्वी विद्यापीठ संकेतस्थळावरील Presentations > User Guide Presentation > Students या तक्त्यातील Online Admission मध्ये दिलेली माहिती पहावी.

६. नव्याने प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन प्रवेश घेण्यापूर्वी विद्यापीठाच्या Online Admission या लिंकवर जाऊन स्वतःचा सक्रीय ई-मेल आणि मोबाइल क्रमांक नोंदवून USER ID आणि पासवर्ड तयार करणे आवश्यक आहे. आपला USER ID आणि One Time Password (OTP) येथे नोंदवलेल्या मोबाईल क्रमांक आणि ई-मेलवर मिळेल. त्याच्या सहाय्याने नवीन पासवर्ड तयार करा व पुन्हा लॉगीन करून प्रवेश अर्ज भरा.

७. विद्यापीठाच्या यापूर्वीच्या विद्यार्थ्यांनी लॉगीन करण्यासाठी आपला कायम नोंदणी क्रमांक (PRN) आणि मागील वर्षी वापरलेला Password वापरावा. Password आठवत नसल्यास 'Forgot Password' लिंकचा वापर करून त्यात विचारलेली माहिती भरून पुढील ऑनलाईन प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण करावी.

८. ऑनलाईन प्रवेश करताना विचारलेली सर्व माहिती काळजीपूर्वक भरावी. प्रवेश पात्रतेसाठी आवश्यक असलेली कागदपत्रे, फोटो, स्वाक्षरी इत्यादी स्कॅन करून अपलोड करावीत. अर्धवट, अपूर्ण, चूकीची, अथवा अस्पष्ट (blur) असलेली कागदपत्रे अपलोड करू नयेत.

९. आपण प्रवेश घेत असलेल्या शिक्षणक्रमाचे प्रवेश शुल्क माहितीपुस्तिकेत नमूद केल्याप्रमाणे भरणे अनिवार्य आहे. ऑनलाईन प्रवेश अर्जात दिलेल्या लिंकवरून ऑनलाईन पेमेंट गेटवे वापरून क्रेडिट कार्ड / डेबिट कार्ड / नेट बँकिंग / युपीआयद्वारे प्रवेश शुल्क भरावे. प्रवेश अर्जात दिलेल्या लिंक व्यतिरिक्त इतर कुठल्याही लिंकवर शुल्क भरले जाणार नाही याची सर्वस्वी जबाबदारी अर्जदाराची राहील.

१०. प्रवेश निश्चित झाल्याबाबतची माहिती देणारे तसेच इतर माहिती देणारे ई-मेल/ एसएमएस मेसेजेस आपल्या ई-मेल आयडी आणि मोबाईलवर पाठविण्यात येतात. आपल्याला आलेले मेसेजेस जतन करून ठेवावेत.

११. आपण User ID आणि Password वापरून आपल्या प्रवेशाची सद्यस्थिती (Status) पाहू शकता. आपला अर्ज मान्य झालेला असल्यास Approved असा आणि अमान्य झालेला असल्यास Reject असा शेरा आपल्या प्रोफाईलमध्ये दिसेल. आपल्या अर्जाबाबतची स्थिती वेळोवेळी तपासावी.

१२. प्रवेश रद्द झाल्याचा किंवा कागदपत्रे अपूर्ण असल्याबाबत कोणताही ई-मेल/ मेसेज विद्यापीठाकडून पाठवला जात नाही. चूकीचा प्रवेश झाल्यास अथवा प्रवेशास अपात्र ठरल्यास विद्यापीठ नियमानुसार शुल्क परतावा मिळणार नाही.

१३. शिक्षणक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण होईपर्यंत अर्जदारास ऑनलाईन प्रवेश अर्जातील माहिती बदलता येणार नाही.

१४. आपला प्रवेश कायम होण्यासाठी ऑनलाईन प्रवेश अर्जाची प्रिंट आणि पात्रतेसंबंधीची कागदपत्रे अभ्यासकेंद्रावर जमा करावीत. विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध अध्ययन साहित्याचा वापर करावा.

१५. राखीव प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्तीबाबतचे सूचनापत्र संकेतस्थळावर दिलेले आहे. त्याचे काळजीपूर्वक वाचन करून ऑनलाईन प्रवेशाची आणि ऑनलाईन अर्जाची महाडीबीटी संकेतस्थळावर वेळेत कार्यवाही पूर्ण करावी.

१६. विद्यार्थ्यांचे ऑनलाईन ओळखपत्र अभ्यासकेंद्र किंवा विद्यार्थी स्वतः डाउनलोड करून प्रिंट करू शकतात.

१७. संबंधित शैक्षणिक वर्षाच्या माहितीपुस्तिकेतील प्रवेशासंबंधीचे सर्व नियम, अटी व शर्ती आणि हमीपत्राद्वारे दिलेल्या माहितीचे तसेच विद्यापीठाने वेळोवेळी केलेल्या सूचना व नियमांचे पालन करणे अर्जदारास बंधनकारक असेल.

१८. विद्यार्थ्यास कोणत्याही कारणास्तव प्रवेश रद्द करावयाचा असल्यास, शुल्क परतीच्या मागणीसाठी प्रवेश अर्जाची प्रत, शुल्क भरल्याची पावती आणि स्वतःच्या बँक पासबुकची झेरॉक्स प्रत विनंती अर्जासोबत जोडून प्रवेशाच्या अंतिम मुदतीपूर्वी, मा. संचालक, विद्यार्थी सेवा विभाग यांना पाठवावे. प्रवेशाची अंतिम मुदत संपल्यानंतर शुल्क परतीची मागणी केल्यास, विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या नियमानुसार शिक्षणक्रम शुल्कातून लागू असलेल्या प्रमाणात प्रक्रिया शुल्काची कपात करण्यात येईल.

१९. विद्यापीठाने विद्यार्थी विमा योजना लागू केली असून यासंबंधी दावा (claim) करण्यासाठी विभागीय केंद्रामार्फत विद्यार्थी कल्याण व बहि:शाल केंद्राकडे लेखी पत्राद्वारे कळवावे. यासंदर्भात वेळोवेळी होणारे बदल संबंधितांना लागू असतील.

०८. शिष्यवृत्ती योजना लागू असलेले विद्यापीठाचे शिक्षणक्रम

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठात अनुसूचित जाती (SC), अनुसूचित जमाती (ST), इतर मागासवर्ग (OBC), विमुक्त जाती/ भटक्या जमाती (VJ/ NT), विशेष मागास प्रवर्ग (SBC) व आर्थिक दुर्बल घटक (EWS) प्रवर्गातील/ घटकांतील विद्यार्थ्यांना शासनाच्या (Post Matric Scholarship Schemes) शिष्यवृत्ती योजना लागू आहेत. विद्यापीठ संकेतस्थळावर शिष्यवृत्तीबाबतचे सूचनापत्र दिलेले आहे. विद्यार्थ्यांनी प्रवेश अर्ज भरताना सदर सुचनापत्राचे काळजीपूर्वक वाचन करून योग्य त्या शिष्यवृत्ती पर्यायाची निवड करावी. असा पर्याय निवडून विद्यापीठाच्या खालीलपैकी शिक्षणक्रमाला ऑनलाईन प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी महाडीबीटीच्या संकेतस्थळावरून शिष्यवृत्तीसंबंधीच्या ऑनलाईन अर्जाची कार्यवाही विहित मुदतीत पूर्ण करणे अनिवार्य आहे. शिष्यवृत्ती योजना लागू असलेल्या शिक्षणक्रमांची यादी पुढीलप्रमाणे.

अ.क्र.	शिष्यवृत्ती योजना लागू असलेले विद्यापीठातील शिक्षणक्रम	शिक्षणक्रम कालावधी
१.	बी. ए. मराठी आणि उर्दू माध्यम	३ वर्षे
२.	बी. ए. जनसंज्ञापन आणि वृत्तपत्रविद्या	३ वर्षे
३.	एम. ए. मराठी	२ वर्षे
४.	एम. ए. हिंदी	२ वर्षे
५.	एम. ए. इंग्रजी	२ वर्षे
६.	एम. ए. उर्दू	२ वर्षे
७.	एम. ए. इतिहास	२ वर्षे
८.	एम. ए. अर्थशास्त्र	२ वर्षे

९.	एम. ए. लोकप्रशासन	२ वर्षे
१०.	एम. ए. राज्यशास्त्र	२ वर्षे
११.	एम. ए. समाजशास्त्र	२ वर्षे
१२.	एम. ए. जनसंज्ञापन आणि वृत्तपत्रविद्या	२ वर्षे
१३.	ग्रंथालय व माहितीशास्त्र पदवी शिक्षणक्रम	१ वर्ष
१४.	ग्रंथालय व माहितीशास्त्र निष्णात शिक्षणक्रम	१ वर्ष

०९. ABC-ID / APAAR-ID आणि DEB-ID तयार करण्याविषयीची सूचना

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार विद्यार्थ्यांस शिक्षणक्रम प्रवेशाच्यावेळी Academic Bank of Credits (ABC-ID)/ Automated Permanent Academic Account Registry (APAAR) - ID तयार करणे अनिवार्य आहे. ABC-ID हाच आता APAAR-ID असून आपण यापूर्वी प्राप्त केलेल्या प्रमाणपत्र, पदविका, पदवीची माहिती DigiLocker (ABC-NAD) वर भरावी लागणार आहे. त्याशिवाय इतर अभ्यासक्रमांचे श्रेयांकांतर (क्रेडीट ट्रान्सफर) करता येणार नाही. ABC-ID/ APAAR-ID तयार करण्याकरिता https://www.abc.gov.in किंवा https://apaar.education.gov.in/ या पोर्टलवर नोंदणी करावी अथवा विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in संकेतस्थळाला भेट द्यावी. विद्यापीठ संकेतस्थळावरील Student Zone या लिंकवर क्लिक करावे. यादीतील Academic Bank of Credits यावर क्लिक करून ABC-ID/ APAAR-ID तयार करण्यासंबंधीचे सादरीकरण पाहावे आणि त्यानुसार कार्यवाही करावी. मुक्त शिक्षण प्रणालीतील विद्यार्थ्यांना APAAR-ID सोबतच DEB-ID तयार करणे आवश्यक आहे. https://deb.ugc.ac.in/StudentDEBId या लिंकवरून DEB-ID तयार करता येईल.

१०. विशेष सूचना / संपर्कासाठी

अ) प्रवेश-अर्ज भरण्यासंबंधीच्या सूचना

१. प्रवेश-अर्ज भरण्यापूर्वी विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असलेली शिक्षणक्रमाची माहितीपुस्तिका वाचावी.
२. विद्यार्थ्याने प्रवेश घेण्यापूर्वी विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर नोंदणी करून आपली प्रोफाईल तयार करणे आवश्यक आहे. यासाठी स्वतःचा मोबाईल क्रमांक (शक्यतो व्हॉट्सॲप) आणि सक्रीय असलेला ई-मेल आयडी नोंदवावा.
३. प्रवेश अर्ज आपण स्वतः भरणे, फोटो आणि स्वाक्षरी स्वतः अपलोड करणे किंवा समक्ष करून घेणे आवश्यक आहे. याबाबत माहितीपुस्तिकेत तसेच विद्यापीठ संकेतस्थळावर दिलेली माहिती वाचावी. (१. वेबसाईट — Presentations 2. Registration Page Link)
४. ऑनलाईन प्रवेश-अर्ज भरताना शाळा सोडल्याच्या दाखल्याची प्रत (Leaving Certificate) तसेच शेवटच्या शैक्षणिक पात्रतेबाबत गुणपत्रकांच्या प्रती (Marksheets) अपलोड करणे आवश्यक आहे.
५. प्रवेश अर्जातील माहिती काळजीपूर्वक भरावी. एकदा Submit केलेल्या अर्जात नंतर बदल करता येणार नाही.
६. ऑनलाइन प्रवेश अर्ज सबमिट करताना निवडलेले अभ्यासकेंद्र / विद्यार्थी सहायता केंद्र नंतर बदलून घेता येणार नाही.

आ) अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रासंबंधीच्या सूचना

१. प्रवेशाची मुदत संपल्यानंतर संपर्कसत्रे केव्हा सुरू करण्यात येतील, त्यासंबंधी अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर जाऊन वेळापत्रक पाहावे. ओळखपत्रावर अभ्यासकेंद्र प्रमुखांची स्वाक्षरी व शिक्का घ्यावा. अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रात येताना व परीक्षेच्या वेळी ओळखपत्र सोबत असणे आवश्यक आहे.
२. विद्यापीठाने स्थापन केलेल्या अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्राव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही खाजगी संस्था किंवा शिकवणी वर्गांना (क्लास) विद्यापीठाची मान्यता नाही, अशा संस्थेत किंवा 'क्लास' मध्ये प्रवेश घेतल्यास किंवा जादा शुल्क भरल्यास त्यासाठी विद्यापीठ जबाबदार असणार नाही.

३. विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या अभ्यासकेंद्र/ सहाय्यता केंद्रावर अंतिम परीक्षा घेण्यात येते, त्यात बदल होणार नाही.

४. अंतर्गत मूल्यमापनासाठी गृहपाठाचे प्रश्न विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून दिले जातात. सदर गृहपाठ पूर्ण करून विद्यापीठाच्या ऑनलाईन पोर्टलवर विहित वेळेत जमा करण्याबाबत विद्यार्थ्यांना अवगत करावे.

५. अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर पुरेशी विद्यार्थी नोंदणी झालेली नसल्यास अशा केंद्रावरील विद्यार्थ्यांना जवळच्या केंद्रावर संपर्कसत्र व परीक्षेस वर्ग (Transfer) करण्यात येईल.

६. **अत्यंत महत्त्वाचे:** प्रथम वर्षाला ज्या नावाने प्रवेश घेतलेला आहे, त्याच नावाने पदवी प्रमाणपत्र मिळेल. त्यात बदल होणार नाही याची नोंद घ्यावी. नावात बदल असल्यास राजपत्राची प्रत अनिवार्य आहे.

७. विद्यापीठाकडून मिळालेले गुणपत्रक किंवा पदवी प्रमाणपत्र गहाळ झाल्यास विद्यापीठ नियमानुसार निर्धारित शुल्क भरून दुय्यम प्रतीची मागणी करता येईल. त्याकरिता परीक्षा विभागात आवश्यक त्या कागदपत्रांची पूर्तता करावी.

८. विद्यार्थ्यांनी प्रवेश, गृहपाठ, परीक्षा, पुनर्परीक्षा इत्यादीबाबत सविस्तर माहिती मिळवण्यासाठी विद्यापीठाच्या संकेतस्थळाला वेळोवेळी भेट द्यावी. अभ्यासकेंद्र/ सहाय्यता केंद्राशी सतत संपर्क ठेवणे आपल्या हिताचे आहे.

इ) विद्यापीठाचे मुख्यालय

'ज्ञानगंगोत्री परिसर', गोवर्धन, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक - ४२२ २२२
दूरध्वनी क्र. (०२५३) २२३१७१४, २२३१७१५, २२३०२२७

■ विद्यापीठ व विभागीय केंद्र यांच्या कार्यालयीन वेळा पुढीलप्रमाणे आहेत.

- सकाळी १०.०० ते सायंकाळी ५.४५ (दुपारी १.३० ते २.०० सुट्टी)
- रविवार, प्रत्येक महिन्याचा पहिला व तिसरा शनिवार तसेच शासकीय सुट्टीच्या दिवशी वरील कार्यालये बंद राहतील.

■ विशेष अडचणींबाबत संपर्क

१. माहितीपुस्तिका, प्रवेश अर्ज, अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्र

- ❖ संचालक, विद्यार्थी सेवा विभाग, नाशिक
- ❖ प्रमुख, नोंदणी कक्ष, नाशिक
- ❖ विभागीय संचालक, संबंधित विभागीय केंद्र

२. अभ्यासक्रम (विषय)

- ○ संचालक, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा
  दूरध्वनी (०२५३) २२३१४७५ ई-मेल: dir_shu@ycmou.digitaluniversity.ac
- ○ शैक्षणिक संयोजक ई-मेल: economics@ycmou.ac.in

३. नोंदणी, नोंदणी क्रमांक, पत्ताबदल, अभ्यासकेंद्र बदल

- ○ प्रमुख, नोंदणी कक्ष, नाशिक
  दूरध्वनी (०२५३) २२३०५८० ई-मेल: nondani@ycmou.digitaluniversity.ac

४. परीक्षा, परीक्षा अर्ज, परीक्षा क्रमांक, निकाल, पदवी प्रमाणपत्र इत्यादी

- ○ परीक्षा नियंत्रक, परीक्षा विभाग
  दूरध्वनी (०२५३) २२३०७१६ ई-मेल: coe@ycmou.digitaluniversity.ac

५. अध्ययन-साहित्य, पुस्तके इत्यादी

- ○ भांडार व्यवस्थापक, भांडार व जावक कक्ष
  दूरध्वनी (०२५३) २२३०१०७ ई-मेल : ycmoustore@gmail.com

६. शिष्यवृत्ती

- शिष्यवृत्ती कक्ष, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

  दूरध्वनी (०२५३) २२३००५० ई-मेल : scholarship@ycmou.digitaluniversity.ac

७. संबंधित विभागीय केंद्र

❖ **महत्वाच्या सूचना :**

- राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचे अध्ययन साहित्य देशातील नामवंत तज्ज्ञांच्या सहभागातून विकसित करण्यात आले आहे. विद्यापीठाकडून छापील पुस्तके अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर प्राप्त होईपर्यंत विद्यार्थ्यांनी *http://ycmou.digitaluniversity.ac* आणि www.ycmou.ac.in संकेतस्थळावर .pdf स्वरूपात उपलब्ध असलेली पुस्तके अभ्यासावीत.
- एकापेक्षा अधिक शिक्षणक्रमांना प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांच्या परीक्षेच्या वेळापत्रकानुसार एकाच दिवशी एकाच वेळी दोन शिक्षणक्रमांच्या परीक्षा येत असतील तर, आपल्या पसंतीनुसार कोणतीही एक परीक्षा द्यावी. पुढील पुरवणी परीक्षेदरम्यान नियमानुसार परीक्षा अर्ज भरून राहिलेल्या अभ्यासक्रमाची परीक्षा द्यावी. पदवी आणि पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमातील कोणत्याही अभ्यासक्रमाची परीक्षा देता आली नसली तरी संबंधित शिक्षणक्रमाच्या पुढील वर्षास प्रवेश घेता येतो.
- 'क्षेत्रीय प्रकल्प' आणि 'संशोधन प्रकल्प' निर्धारित वेळेत अभ्यासकेंद्र/ विद्यार्थी सहाय्यता केंद्रावर प्रत्यक्ष सादर करायचे आहेत. विद्यापीठ संकेतस्थळावर अपलोड करायचे नाहीत.
- क्षेत्रीय प्रकल्प / संशोधन प्रकल्प अभ्यासक्रमात अनुत्तीर्ण झाल्यास किंवा संबंधित वर्षात क्षेत्रीय प्रकल्प / संशोधन प्रकल्प सादर न केल्यास चालू शैक्षणिक वर्षातील विषय सूचीनुसार क्षेत्रीय प्रकल्प / संशोधन प्रकल्पाचे पुनर्सादरीकरण करावे.
- एखाद्या शिक्षणक्रमास महाराष्ट्रभरातून २० पेक्षा कमी विद्यार्थ्यांचे प्रवेश झाल्यास असा शिक्षणक्रम चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये स्थगित ठेवण्याचा अधिकार विद्यापीठाला राहील. अशावेळी संबंधित शिक्षणक्रमाच्या प्रवेशित विद्यार्थ्यांचे पूर्ण शुल्क परत करण्यात येईल.

११. सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रम (अनिवार्य ऑडीट कोर्स)

विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या निर्देशानुसार यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने पदवी आणि पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमांना प्रवेशित विद्यार्थ्यांना सायबर सुरक्षा अभ्यासक्रम लागू केला असून या अभ्यासक्रमाची अंमलबजावणी शैक्षणिक वर्ष २०२४- २५ पासून केली जात आहे. सदर ऑनलाईन अभ्यासक्रम श्रेयांकशून्य (non-credit) ऑडीट कोर्स असून विद्यार्थ्याने प्रवेश घेतलेला पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम पूर्ण करण्यापूर्वी ०२ वर्षात पूर्ण करणे अनिवार्य असेल. **सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रम उत्तीर्ण झाल्यानंतरच विद्यार्थ्यांना त्यांच्या पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचे प्रमाणपत्र मिळेल.**

याबाबतची सविस्तर माहिती सोबतच्या परिशिष्ट ९ मध्ये देण्यात आली आहे.

अधिक माहितीसाठी संपर्क :

❖ मा. संचालक, संगणकशास्त्र विद्याशाखा, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
दूरध्वनी (०२५३) २२३०७१७ ई-मेल : scmcs@ycmou.digitaluniversity.ac

❖ मा. संचालक, ऑनलाईन शिक्षण विद्याशाखा, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
दूरध्वनी (०२५३) २२३०१९१ ई-मेल : dir_sol@ycmou.ac.in

१२. विभागीय केंद्रे

१. **अमरावती :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे अमरावती विभागीय केंद्र, वलगाव रोड, पोस्ट व्ही. एम. व्ही. अमरावती – ६०४ दूरध्वनी क्र. (०७२१) २५३१४४५, ९५९५१९७०९९, ९४०३७७४५८१, ९४२०४८५०२३ ई-मेल: rd_amravati@ycmou.digitaluniversity.ac

२. **छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद) :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे संभाजीनगर विभागीय केंद्र, सर्व्हे नं. ४१, सैनिकी मुलांच्या वसतिगृहाच्या पूर्वेस, नंदनवन कॉलनी, छावणी, छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद) - ४३१००२ दूरध्वनी क्र. (०२४०) २३७१०७७, २३७१०६६, ९९२२९४२१७७ ई-मेल: rd_aurangabad@ycmou.digitaluniversity.ac

३. **कोल्हापूर :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे कोल्हापूर विभागीय केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ परिसर, पोस्ट ऑफिसजवळ, विद्यानगर, कोल्हापूर - ४१६ ००४ दूरध्वनी क्र. (०२३१) २६०७०२२, २६०७०२३, ९४२३९७९६४५, ९४२३९७९७५०, ई-मेल: rd_kolhapur@ycmou.digitaluniversity.ac

४. **मुंबई :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे मुंबई विभागीय केंद्र, द्वारा: जगन्नाथ शंकरशेठ म. न. पा. ची मराठी शाळा, दुसरा मजला, फ्रेअर ब्रीज (साऊथ), नाना चौक, ग्रँट रोड (प.) मुंबई - ४०० ००७ दूरध्वनी क्र. (०२२) २३८७४१८०, २३८७४१८७, २३८७४१८३, ९४०३७७४९२९, ९८६९१९५६९५ ई-मेल: rd_mumbai@ycmou.digitaluniversity.ac

५. **नागपूर :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे नागपूर विभागीय केंद्र रावबहादूर डी., लक्ष्मीनारायण बंगला, विद्यापीठ क्रीडा परिसर, लॉ कॉलेज कॅम्पस, रवीनगर चौक, नागपूर - ४४० ००१ दूरध्वनी क्र. (०७१२) २५५३७२४, (०७१२) २५५३७२५, ९४०३७७४६१२, ९४०३७७४५८५, ९४०३७७४६३६ ई-मेल: rd_nagpur@ycmou.digitaluniversity.ac

६. **नाशिक :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे नाशिक विभागीय केंद्र, नाशिक महानगरपालिकेची जुनी इमारत, दुसरा मजला, नवीन पंडित कॉलनी नाशिक - ४२२००२ दूरध्वनी क्र. (०२५३) २३१७०६३, ९४०३७७४५८७, ९४०३७७४६२९ ई-मेल: rd_nashik@ycmou.digitaluniversity.ac

७. **नांदेड :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे नांदेड विभागीय केंद्र, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाजवळ, नांदेड – ०६ दूरध्वनी क्र. ९४२२२५८५५७, ८३२९०३२६५३ ई-मेल: rd_nanded@ycmou.digitaluniversity.ac

८. **पुणे :** य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे पुणे विभागीय केंद्र, शाहीर अण्णाभाऊ साठे प्रशालागृह, महापालिका शाळा क्र. ५ (मुलांची), ६५४, सदाशिव पेठ हौदासमोर, कुमठेकर मार्ग, पुणे - ४११ ०३० दूरध्वनी क्र. (०२०) २४४५७९१४, २४४९११०७, ८३२९२५६७३६ ई-मेल: rd_pune@ycmou.digitaluniversity.ac

१३. परिशिष्टे

परिशिष्ट ०१ : उमेदवार / विद्यार्थी करारनामा

हा करार विद्यार्थी किंवा उमेदवार आणि यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ (यचममुवि) यांच्यामध्ये, विद्यार्थी / उमेदवार याने 'Accept' ह्या बटनावर क्लिक केल्यामुळे आपोआप अस्तित्वात आलेला आणि दोन्ही पक्षांना मान्य, कबूल आणि वैध असलेला मानण्यात येईल.

या करारनाम्यात 'उमेदवार' या संज्ञेचा वापर अशा व्यक्तींसाठी करण्यात आला आहे की जो यचममुविमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिक्षणक्रमात प्रवेश घेऊ इच्छितो आणि 'विद्यार्थी' या संज्ञेचा वापर अशा व्यक्तींसाठी करण्यात आलेला आहे, ज्या व्यक्तीने यचममुविमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिक्षणक्रमास विहित पद्धतीचा अवलंब करून प्रवेश घेतला आहे.

उमेदवार असे मान्य व कबूल करितो की,

१. त्याने माहितीपुस्तिका तसेच संगणक पडद्यावर उपलब्ध असलेल्या मजकुराचा, माहितीचा, सूचनांचा व्यवस्थित पद्धतीने अभ्यास केला आहे आणि त्यानुसार योग्य त्या कृती केल्या आहेत.

२. त्याने ही खात्री करून घेतलेली आहे की, त्याने निवडलेल्या शिक्षणक्रमास तो पात्र आहे आणि जर तो माहितीपुस्तिका आणि / किंवा संगणक पडद्यावर उपलब्ध माहितीप्रमाणे अपात्र ठरत असेल तर त्याचा प्रवेश ताबडतोब रद्द करण्यात येईल आणि त्याने विद्यापीठात भरलेले शुल्क त्यास आंशिक किंवा पूर्ण स्वरूपात परत मिळणार नाही.

३. त्याने त्यास अध्ययन साहित्य (पुस्तके) कोणत्या स्वरूपात (छापील पुस्तके, इ-बुक, मोबाईल ॲप, दृकश्राव्य फिती, ध्वनिफिती सीडीवर किंवा इंटरनेटवर उपलब्ध असलेला मजकूर) उपलब्ध होणार आहे याची माहिती माहितीपुस्तिकेच्या संबंधित भागातून मिळविली आहे. आणि सदर स्वरूपात अध्ययन साहित्य उपलब्ध होणार आहे याबाबत त्याचे कोणतेही आक्षेप नाहीत आणि तो यापुढे कधीही अध्ययन साहित्य माहितीपुस्तिकेत दिलेल्या स्वरूपापेक्षा वेगळ्या स्वरूपात मिळण्याची मागणी करणार नाही.

४. तो यचममुवि संदर्भातील कोणतीही तक्रार किंवा इतर कोणतेही निवेदन त्यास सादर करावयाचे असल्यास अशी तक्रार किंवा निवेदन तो यचममुवि मार्फत उपलब्ध असलेल्या संगणकीय प्रणालीचा (युजर आयडी) वापर करून करेल. अशी तक्रार किंवा निवेदन तो तक्रार किंवा निवेदनाचे उद्भवणाऱ्या कारणांच्या दिनांकाच्या तीस दिवसांच्या आत करेल.

५. त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, विद्यापीठाला शिक्षणक्रम राबविण्याच्या नियमांमध्ये, धोरणांमध्ये, अध्ययन साहित्यामध्ये, पाठ्यक्रमात बदल करण्याचा अधिकार आहे आणि अशा नियमांमधील, धोरणांमधील, अध्ययन साहित्यामधील, पाठ्यक्रमामधील बदल त्यास बंधनकारक असतील आणि याबाबत त्याची कोणतीही तक्रार असणार नाही.

६. तो शिक्षणक्रमाच्या कालावधीमध्ये विद्यापीठात नोंदविलेल्या त्याच्या भ्रमणध्वनी / मोबाईल क्रमांकात बदल करणार नाही.

७. त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, त्याने नोंदणीच्या वेळेस विद्यापीठात सादर केलेल्या माहितीत बदल करणे (फोटोग्राफ, भ्रमणध्वनी क्रमांक, जन्मतारीख, पत्ता, इत्यादीसाठी) योग्य ते शुल्क आकारण्याचे अधिकार विद्यापीठाने राखून ठेवले आहेत.

८. त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, जर विद्यापीठास शासनाकडून (शिष्यवृत्ती विद्यार्थ्यांसंदर्भात) त्याचे शुल्क प्राप्त झाले नाही तर अशा विद्यार्थ्यांना परीक्षा देण्यास मज्जाव करण्यात येईल आणि जर परीक्षा दिलेली असेल तर त्याचा निकाल तेव्हापर्यंत राखून ठेवण्यात येईल जेव्हापर्यंत त्याचे शुल्क विद्यापीठास प्राप्त होत नाही.

९. त्यास याचीही कल्पना आहे की, त्याच्याकडून कोणतीही असत्य, अपुरी माहिती दिली गेल्यास त्याचा प्रवेश रद्द करण्यात येईल आणि जर त्यास पदवी किंवा पदविका निर्गमित करण्यात आलेल्या असतील तर अशा प्रकारे असत्य, अपूर्ण माहिती मिळाल्याचे सिद्ध झाल्यानंतर त्याची पदवी, पदविका रद्दबातल करण्यात येईल.

१०. तो विद्यापीठाचे संकेतस्थळ (https://ycmou.digitaluniversity.ac/ and https://ycmou.ac.in/) येथे नियमितपणे भेट देईल आणि तेथे देण्यात आलेल्या शैक्षणिक किंवा प्रशासकीय स्वरूपाच्या सूचनांचे (उदाहरणार्थ, परीक्षा हॉलतिकीट डाऊनलोड करणे आणि त्याची छपाई करणे) काटेकोरपणे पालन करेल.

११. शिक्षणक्रमाचा अभ्यास परिश्रमपूर्वक, शिस्तबद्ध आणि प्रामाणिकपणे करेल. तसेच आपले वर्तन विद्यापीठाच्या आदर्श विद्यार्थ्याप्रमाणे करेल व अशी कोणतीही कृती करणार नाही की जी विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यास शोभणार नाही.

परिशिष्ट ०१ : Candidate/Student Agreement at the time of Admission

This is an agreement between the student or candidate and the YCMOU which is entered into by virtue of the candidate for admission clicking on '**ACCEPT**' button on the online admission portal at the time of admission to a program using online admission process. '

In this agreement the term "candidate" is used to mean the person who proposes to take admission to a program in YCMOU and the term "student" is used to mean a person who has been admitted to a program of the YCMOU after fulfilling all the conditions thereof.

The candidate undertakes that –

1. He has gone through the prospectus and the onscreen narrations or directions and has sincerely responded to the on-screen directions.
2. He has ensured that he is eligible to the program to which he proposes to take admission and that if it is found otherwise, (that is, if he is found not to be fulfilling the conditions of the eligibility at any time as per the rules mentioned in the prospectus or the on-line narrations) his admission will be summarily cancelled and the fees paid to the university will not be refunded in part or in full.
3. The information about the medium/mode of delivery of the Study Material (for example printed books, e-books, mobile app, audio/ video material available on internet or through CD/DVD, etc) has been duly studied by me in the relevant pages of the prospectus and I have no objection to the said mode of delivery. He shall not make any demands on the methods or medium of delivery other than that mentioned in the prospectus.
4. He shall make any representations to the YCMOU by logging on as a student in respect of any activities of grievances within a period of thirty days from the date of cause of the grievances or by an email to the university at the designated e-mail address.
5. He understands that the University reserves right to make changes in the rules or syllabi or learning material or any other policy matter as a matter of urgency and that such changes in the rules, syllabi or policy matters shall be binding and applicable on him and that he shall not make objections to such changes.
6. He shall not change his mobile number as registered with the University during the time of admission to the program.
7. He understands that the University shall levy charges on changes in profiles of the student, including the photograph, mobile number, date of birth, etc.
8. He understands that in case the University does not receive the fees from the Government (in case of Scholarship or Free-ship candidates), the student may be barred from taking examinations and his results shall not be declared till such time that the fees have been received.
9. He understands that any incorrect or incomplete information given by him is liable to cancellation of his admission or withdrawal of degree or diploma awarded to him as and when the university gets to know of such supply of incomplete or incorrect information.
10. He shall visit the University's website (ycmou.ac.in) regularly and undertake necessary steps for academic and administrative purposes as expected from him including downloading of the examination hall ticket and printing the same.
11. He shall undertake studies of the academic program with necessary industry, discipline, honesty and conduct himself with due dignity and shall do nothing which is unbecoming of a student of the YCMOU.

परिशिष्ट ०२ : गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजना नियमावली

१. नाव : गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजना

२. व्याप्ती

२.१ सदरची गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजना यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या एकावर्षापेक्षा अधिक कालावधीच्या सर्व शिक्षणक्रमांच्या विद्यार्थ्यांना लागू राहील.

२.२ आर्थिक दुर्बल घटकातील विद्यार्थ्यांसाठी सदर योजना लागू असेल.

३. पात्रतेचे निकष

३.१ गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजनेचा लाभ मिळण्यासाठी कुटुंबाच्या वार्षिक उत्पन्नाची कमाल मर्यादा रु. १,००,०००/- राहील.

३.२ तहसिलदाराचे मूळ उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र मागील वित्तीय वर्षाचे असावे.

३.३ सदर योजनेचा लाभ देताना संबंधित विद्यार्थी / विद्यार्थिनी मागील शैक्षणिक वर्षाच्या अंतिम परीक्षेत उत्तीर्ण असणे आवश्यक राहील.

३.४ गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजनेसाठी विद्यार्थ्याने मागील वर्षी योजनेचा लाभ घेतला असेल तर सदर विद्यार्थी सर्व विषयांत उत्तीर्ण असणे आवश्यक आहे.

३.५ सदर योजनेसाठी पात्र ठरलेल्या विद्यार्थी / विद्यार्थिनीने त्याला ज्या शैक्षणिक वर्षासाठी योजनेचा लाभ मंजूर करण्यात आला तो अभ्यासक्रम त्याने / तिने यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त अभ्यासकेंद्रातून पूर्ण करणे आवश्यक आहे. अभ्यासक्रमाचे वर्ष पूर्ण होण्यापूर्वी संबंधित विद्यार्थ्याचा प्रवेश कोणत्याही कारणास्तव रद्द झाल्यास विद्यापीठाने प्रदान केलेली रक्कम व प्रमाणपत्र विद्यापीठास परत करण्याची जबाबदारी संबंधित विद्यार्थी, अभ्यासकेंद्र व विभागीय केंद्र यांची राहील.

३.६ राज्य शासन / केंद्र शासन यांच्याकडे शिष्यवृत्ती मिळण्यासाठी अर्ज केलेल्या विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ देय नाही.

३.७ रु. ३,०००/- पेक्षा कमी फी असलेल्या शिक्षणक्रमाकरिता ही योजना लागू नाही.

४. योजनेची गुणांची निकष पद्धत

४.१ विद्यार्थी शहरी भागातील असल्यास	१ गुण
४.२ विद्यार्थी ग्रामीण भागातील असल्यास	२ गुण
४.३ विद्यार्थी अतिदुर्गम भागातील असल्यास	३ गुण
४.४ प्रकल्पग्रस्त असल्यास	२ गुण
४.५ खेळाडू असल्यास (विभागीय / राज्य पातळी)	४ गुण
४.६ उत्पन्न मर्यादा रु. ३५०००/- पर्यंत	३ गुण
४.७ उत्पन्न मर्यादा रु. ७००००/- पर्यंत	२ गुण
४.८ उत्पन्न मर्यादा रु. १,००,०००/- पर्यंत	१ गुण

५. अनुज्ञेय रक्कम

५.१ अनुज्ञेय रक्कम या योजनेसाठी निश्चित केलेल्या निकषांनुसार प्राप्त गुणांच्या आधारे व शिक्षणक्रम पातळी निहाय ठरविलेल्या रकमेच्या आधारे निश्चित केली जाईल.

५.२ पदविका शिक्षणक्रम : रु. ३,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.३ पदवी शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.४ पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.५ पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम : रु. ७,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम

५.६ गरीब विद्यार्थी सहाय्य निधी योजनेकरिता अर्थसंकल्पातील अंदाजपत्रकीय तरतूद आरक्षण विभागातर्फे त्या-त्या शैक्षणिक वर्षात करण्यात येईल.

५.७ अनुज्ञेय रक्कम उदाहरण दाखल तक्ता :

अ .क्र.	किमान गुण	अनुज्ञेय रकमेचे प्रमाण %	डिप्लोमासाठी रक्कम	पदवी पोस्ट /ग्रॅज्युएट डिप्लोमासाठी रक्कम	पोस्ट ग्रॅज्युएट डिग्रीसाठी रक्कम
			३०००	५०००	७०००
१	०२	३०	९००	१५००	२१००
२	३ ते ५	५०	१५००	२५००	३५००
३	६ च्या पुढे	१००	३०००	५०००	७०००

६. गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजनेअंतर्गत मदत मिळण्यासाठी अर्ज सादर करण्याची पद्धत

६.१ गरीब विद्यार्थी सहाय्य निधी योजनेचा विहित नमुन्यातील अर्ज व आवश्यक सहपत्रे जोडून अभ्यासकेंद्राकडे दिलेल्या मुदतीत सादर करणे आवश्यक राहील.

६.२ विद्यार्थ्याने सादर केलेल्या विहित नमुन्यातील अर्जावर अभ्यासकेंद्र प्रमुख / संयोजक यांचा सही व शिक्का असणे बंधनकारक राहील.

६.३ अर्जातील प्रतिज्ञापत्रावर विद्यार्थ्यांची सही व राष्ट्रीयीकृत बँकेचा तपशील म्हणजे बँकेचे नाव, शाखा, खाते क्रमांक, आयएफएससी (IFSC) क्रमांक या बाबी नोंदवणे आवश्यक आहे.

६.४ मागील वर्षी सदर योजनेचा लाभ घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी मागील वर्षीच्या गुणपत्रिकेची छायांकित प्रत जोडली आहे काय तसेच ते मागील वर्षाच्या परीक्षेत उत्तीर्ण आहेत का हे अभ्यासकेंद्र प्रमुखांनी पहावे.

६.५ अभ्यासकेंद्रप्रमुखांनी विद्यार्थ्यांकडून अर्ज निर्धारित मुदतीत भरून घेऊन विभागीय केंद्रांकडे सादर करावेत.

६.६ अभ्यासकेंद्राने विभागीय केंद्राकडे सादर केलेल्या अर्जाची छाननी वरील निकषांच्या आधारे विभागीय केंद्राने करावी. तसेच विद्यापीठाने दिलेल्या विहित नमुन्यातील माहिती Excel Sheet मध्ये भरून हार्ड आणि सॉफ्ट स्वरुपात द्यावी.

६.७ अभ्यासकेंद्रांनी गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजनेचे अर्ज प्रवेश निश्चितीनंतर लवकरात लवकर विभागीय केंद्रांवर जमा करावेत. विभागीय केंद्रांनी सदर अर्ज तक्त्यातील माहिती सहायक कुलसचिव, नोंदणी कक्ष यांच्याकडे सादर करावेत.

६.८ योजनेचा लाभ मंजूर झालेल्या विद्यार्थ्यांची अंतिम यादी विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध केली जाईल.

परिशिष्ट ०३ : विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे (युजीसीचे) मान्यता पत्र (२००४)

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग,
बहादुरशाह जाफर मार्ग,
नई दिल्ली-110 002
UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADURSHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002

F1-52/2000(CPP-II) 5 MAY 2004

The Registrar / Director
Of all the Indian Universities
(Deemed, State, Central Universities /
Institutions of National importance)

Subject: Recognition of Degrees awarded by Open Universities.

Sir/Madam,

There are a number of open Universities in the country offering various degrees/diploma through themode of non-formal education. **The Open Universities have been established in the country by anAct of Parliament or State Legislature in accordance with the provisions contained in Section2(f) of University Grants Commission Act, 1956. These universities are, therefore, empoweredto award degrees in terms of Section 22(1) of the UGC Act, 1956.**

A circular was earlier issued vide UGC letter N.F.1-8/92(CPP) dated February, 1992 mentioning thatthe Certificate, Diplomas and Degrees awarded by Indira Gandhi National Open University are to betreated equivalent to the corresponding awards of the Universities in the country.

Attention is further invited to UGC circular No.F1-25/93(CPP-II) dated 28th July, 1993 (copyenclosed) for recognition of degrees and diplomas as well as transfer of credit for courses successfullycompleted by students between the two types of universities so that the mobility of students fromOpen University stream to traditional Universities is ensured without any difficulty.

The UGC has specified the nomenclature of degrees under Section 22(3) of the UGC Act, 1956 toensure mandatory requirements viz. minimum essential academic inputs required for awarding suchdegrees. A copy of Gazette Notification regarding specification of degrees issued vide No.1-52/97(CPPII)dated 31st January 2004 is enclosed. The details are also given in UGC Website: www.ugc.ac.in

May, I therefore request you to treat the Degrees / Diploma / Certificates awarded by the Open Universities in conformity with the UGC notification on Specification of Degrees asequivalent to the corresponding awards of the traditional Universities in the country.

Yours faithfully

(Dr. Mrs. Pankaj Mittal)
Joint Secretary.

Encl.: As Above

Copy to:

1. The Secretary, Government of India, Ministry of Human Resource Development, Department of Secondary Education and Higher Education, Shastri Bhavan, New Delhi-110001.
2. The Secretary, All Indian Council for Technical Education, I.G. Sports Complex, Indraprastha Estate, New Delhi
3. The Secretary, Association of Indian Universities (AIU), 16, Comrade Inderjit Gupta Marg, New Delhi -110002.
4. The Secretary, National Council for Teacher Education, I.G. Stadium, I. P. Estate, New Delhi-110002.
5. The Director of Distance Education Council, IGNOU Campus, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
6. The Vice-Chancellor, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
7. The Vice-Chancellor, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road, No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad (AP)
8. The Vice-Chancellor, Nalanda Open University, West Gandhi Maidan, Patna-800001 (Bihar)
9. The Vice-Chancellor, Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Shahigaug, Ahmedabad-380003 (Gujarat)
10. The Vice-Chancellor, Karnataka State Open University, Manasagangotri, Mysore-570006 (Karnataka)
11. The Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422222 (Maharashtra)
12. The Vice-Chancellor, Kota Open University, Vardhaman Mahaveer Open University, Kota-324010 (Rajasthan)
13. The Vice-Chancellor, Netaji Subhash Open University, Kolkata-700020 (West Bengal)
14. The Vice-Chancellor, Madhya Pradesh Bhoj (Open) University, Bhopal-462016 (M.P.)

(V.K. Jaiswal)
Under Secretary

परिशिष्ट ०४: मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्या व पदविकांना समकक्षता व शासनमान्यता यासंदर्भातील महाराष्ट्र शासनाचा शासन निर्णय

मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्यांना समकक्षता व शासनमान्यता

(१) अन्य विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्षता

मा. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) महाराष्ट्र राज्य यांच्या पत्र क्र. समक (उ. शि.)/१०९४/३२८६१/मवि-१, दि. ३० ऑक्टोबर १९९५ च्या पत्रान्वये 'केंद्रीय किंवा राज्य विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे भारतातील विद्यापीठाने दिलेली पदवी/पदविका आणि संसदेने अधिनियमाद्वारे इतर शैक्षणिक संस्था प्रस्तावित केलेल्या आहेत किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) मधील कलम क्र. ३ अन्वये मानीव विद्यापीठे घोषित केली आहेत अशांच्या बाबतीत पदवी किंवा पदविका मान्यता देण्याबाबतचे औपचारिक आदेश विद्यापीठाने काढण्याची आवश्यकता नाही'.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे महाराष्ट्र राज्याच्या विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे (कायदा क्र. २०/१९८९) स्थापन केलेले विद्यापीठ असून त्यास विद्यापीठ अनुदान आयोगाचीही मान्यता आहे. **त्यामुळे या विद्यापीठाची पदवी इतर विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्ष आहे.**

(२ (विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता

अनुदान आयोगाची मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी त्यांचे पत्र क्र. F/S-15/89 (CPP-I) दि. ८ डिसेंबर १९९२ नुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १९५६ च्या कायद्यातील कलम १२-बी अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठास मान्यता दिली आहे.

(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची मान्यता

उपसचिव व परीक्षा नियंत्रक, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई यांच्या पत्र क्र. १४७७ (१७/१९९४/कक्ष) **दि. १७ फेब्रुवारी १९९४ च्या पत्रातील मान्यतेसंबंधीचा मजकूर - 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे संविधिमान्य (Statutory) असल्यामुळे आपल्या विद्यापीठाच्या पदवीधर विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज देखील इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठांच्या पदवीधर उमेदवारांकडून आलेल्या अर्जांप्रमाणेच आयोगाकडून विचारात घेतले जातील.**

मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी पदविकांना/ महाराष्ट्र शासन मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेली विद्यापीठे
राज्य सेवेतील पदासांठी पदवी/पदविकास मान्यता
महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय : क्रमांक आरजीडी-१३९४/प्र.क्र. २१/९४/१३,मंत्रालय, मुंबई४०००३२, दिनांक ८ मार्च १९९५

वाचा : (१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आरजीडी-१०६१/१८९६७/११४ - जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९

शासन निर्णय :

महाराष्ट्र लोक सेवा आयोगाशी विचार विनिमय करून उपरोक्त दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ च्या आदेशाद्वारे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, केंद्र अथवा राज्य विधिमंडळाच्या अधिनियमाद्वारे स्थापित झालेली विद्यापीठे, संसदेच्या अधिनियमाद्वारे स्थापन झालेल्या इतर शैक्षणिक संस्था, किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अंतर्गत भाग ३ अन्वये जाहीर झालेली मानवी विद्यापीठे यांनी प्रदान केलेल्या पदव्या / पदविका तसेच भारतीय वैद्यकीय मंडळ अधिनियम, १९५६ च्या परिशिष्टांध्ये अंतर्भूत केलेल्या वैद्यकीय व संलग्न विषयामधील पदव्या यांना शासकीय महाविद्यालयातील अध्यापकीय पदे वगळता, राज्यातील सेवा व पदांवरील भरतीसाठी आपोआप मान्यता प्राप्त झाली असल्याचे समजण्यात यावे.

(२) सदर आदेशासोबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेल्या वैधानिक विद्यापीठे व संस्थांची यादी जोडण्यात आली होती. आयोग मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व संस्था यांची अद्ययावत यादी आता या आदेशासोबत जोडण्यात आली आहे. शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक आरजीडी - १०६१/१८९६७/ ९१४/जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ मध्ये नमूद केलेल्या आणि वर परिच्छद १ मध्ये उद्धृत केलेल्या हेतूसाठी सदर सर्व विद्यापीठे/संस्था यांनी प्रदान केलेल्या पदवी/पदविकांना आपोआप मान्यता देण्यात आल्याचे समजण्यात यावे.

महाराष्ट्रचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

दा. र. राणे
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति, (१) राज्यपालांचे सचिव
(२) मुख्य मंत्र्यांचे सचिव
(३) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई
(४) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई
(५) महालेखापाल, महाराष्ट्र -२, मुंबई
(६) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
(७) अभिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
(८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय शाखा), मुंबई
(९) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई
(१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
(११) सर्व मंत्रालयीन शिक्षण
(१२) मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणांच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख
(१३) अवर सचिव, भारत सरकार, शिक्षण मंत्रालय, नवी दिल्ली
(१४) निवड नस्ती

वाचा: निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या उपरोक्त शासन : क्रमांक आरमंत्रालय १३/९४/क्र.२१.प्र/१३९४ .डी.जी., मुंबई मार्च दिनांक ८ च्यासोबत जोडलेल्या यादीमध्ये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र १९९५ मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांची अनुक्रमांक १४६ वर नोंद करण्यात आलेली आहे

परिशिष्ट ०५: पूर्वतयारीनंतर पदवी प्राप्त केल्यास १०वी / १२वी समकक्षतेबाबतचा शासन निर्णय

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक व
राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांची
प्रमाणपत्रे शासनसेवेसाठी समकक्ष म्हणून विचारात घेण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : आरजीडी-१५११/प्र.क्र.८९/१३,
मंत्रालय, विस्तार इमारत, मुंबई-४०००३२
दिनांक : २० मे, २०११.

वाचा:

१) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी-१३९८/प्र.क्र.६७/९८/१३, दिनांक १० डिसेंबर, १९९८.

२) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी-१३०५/प्र.क्र.२४/२००५/१३, दिनांक १२ डिसेंबर, २००६.

शासन निर्णय :

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक येथून प्राप्त केलेली शैक्षणिक अर्हता शासकीय सेवेतील नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याबाबत सर्वसाधारण सूचना निर्गमित करण्याचे निदेश मा. महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधीकरण, मुंबई यांनी श्री. राजेंद्र घुणकीकर विरुद्ध महाराष्ट्र शासन (मूळ अर्ज क्र. ६७०/२००८) वर दिले आहेत. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. ''ज्या पदांच्या सेवाप्रवेश नियमात १० वी/१२ वी (माध्यमिक/उच्च माध्यमिक) परीक्षा उत्तीर्ण असणे अशी किमान अर्हता विहित केलेली असेल त्या बाबतीत, महाराष्ट्र राज्य शिक्षण मंडळाची माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण नसलेला मात्र, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाची पूर्व परीक्षा उत्तीर्ण होऊन पदवी परीक्षेचे प्रथम वर्ष उत्तीर्ण झालेला वा यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठातून पदवी धारण केलेला उमेदवार पात्र समजण्यात यावा.''

२. बृहन्मुंबईतील लिपिक-टंकलेखक पदावरील नियुक्तीसाठी विहित करण्यात आलेल्या सेवाप्रवेश नियमातील २ (इ) मध्ये ''महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक मंडळाने नियंत्रित केलेली माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा आणि या परीक्षेस समकक्ष घोषित केलेल्या इतर परीक्षा अंतर्भूत असल्याचे नमूद केले आहे.'' तसेच, उमेदवारांकडे महाराष्ट्र राज्यातील अधिवास प्रमाणपत्र असणेही आवश्यक आहे.राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्थान, नवी दिल्ली या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण केलेल्या एका उमेदवाराने महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकारणाकडे दाखल केलेल्या प्रकरणात (मूळ अर्जक्रमांक २०४/२०१०) राज्य शासनाने लवकरात लवकर निर्णय घ्यावा, असे आदेश दिले आहेत. केंद्रशासनाने कायद्यान्वये स्थापन केलेल्या राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institution of Open Schooling, New Delhi) या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा (किमान ५ विषयांसह) उत्तीर्ण केलेल्या उमेदवारांना शालेय शिक्षण विभागाने अकरावी प्रवेशासाठी पात्र ठरविले आहे. मात्र, शासन सेवेतील नियुक्तीसंदर्भात समकक्षतेबाबत कोणतेही आदेश नाहीत. केंद्रिय मनुष्यबळ विकासमंत्रालयाने सर्व राज्यांना, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institution of Open Schooling, New Delhi)यांच्याकडून दिली जाणारी प्रमाणपत्रे उच्च शिक्षण व नोकरीसाठी (Employment) ग्राह्य (समकक्ष) धरण्याबाबत कळविले आहे. ही बाब विचारात घेऊन, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांच्यामार्फत माध्यमिक शालांत परीक्षेबाबत दिलेले प्रमाणपत्र, माध्यमिक शालांत परीक्षा अशी अर्हता असलेल्या पदांवर नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याची बाब देखील शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत. ''राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय संस्था, नवी दिल्ली यांची (मराठी व इंग्रजीसह किमान ५ विषयांसह) शालांत परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या व सदर प्रमाणपत्र (Secondary School Examination Certificate) धारण करणाऱ्या उमेदवारांनी, राज्य शासन सेवेमध्ये ज्या ज्या ठिकाणी माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण अशी अर्हता विहित केली असेल त्या त्या ठिकाणी शासन सेवेसाठी शालांत परीक्षा समकक्ष पात्रता आपोआप धारण केली आहे असे समजण्यात यावे.''

३. त्यानुसार, सर्व नियुक्ती प्राधिकारी यांनी कार्यवाही करावी. हे आदेश या आदेशाच्या दिनांकापासून तात्काळ अंमलात येतील.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०११०५२०१३५१०४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(बा. वि. निकम)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट ०६: एकापेक्षा अधिक शिक्षणक्रमांना प्रवेश घेता येण्याबाबतचे दूरशिक्षण मंडळाचे ज्ञापन

DISTANCE EDUCATION COUNCIL
INDIRA GANDHI NATIONAL OPEN UNIVERSITY

15983-16229

F.No.DEC/Notification/40.5.1.5/2012
Dated:01.11.2012

NOTIFICATION

Sub: Policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations - regarding.

The Distance Education Council in its 40th meeting held on 08.06.2012 has decided on the policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations. Two degree programmes cannot be allowed to be pursued simultaneously. However, a student can pursue two programmes simultaneously through distance or combination of distance and regular modes from the same or different University(ies)/ Institution(s) in various combinations, *viz.*,

1. One Degree and one Diploma/Post Graduate Diploma/Certificate
2. One Post Graduate Diploma and one Diploma/Certificate
3. One Diploma and one Certificate
4. Two Post Graduate Diplomas
5. Two Diplomas
6. Two Certificates

This is for information and adherence by all concerned.

(DIRECTOR)

To

VCs of all SOUs/ Heads of DEIs

3. The Registrar
YCMOU
Dnynagangotri, Near Gangapur Dam
Nashik-422 222,
MAHARASHTRA

परिशिष्ट ०७: विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे (युजीसीचे) 12-B मान्यता पत्र

UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADUR SHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002.

NO F.5-15/89 (OPP-I) December, 1992

The Secretary
Govt. of Maharashtra
Higher and Technical
Education and Employment Deptt.
Mantralaya Annexe
Bombay- 400032.

Sub : Recognition of Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik for Central assistance under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

Sir,

With reference to the correspondence resting with your letter No. MOU/ 63003 (241/92) UNI dated 11th November, 1992 on the above subject, I am to say that the University Grants Commission has agreed to declare the Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University Nashik established under Maharashtra State Act No. XX of 1989, fit to receive Central assistance for all purposes including Institutional development in terms of the rules framed under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

The receipt of the letter may please be acknowledged.

Yours faithfully,

Sd/xxx
(I J GUPTA)
JOINT SECRETARY

Copy to: -

1. The Vice - Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422005.
2. Secretary to the Govt. of India, Ministry of Human Resource Development (Deptt. of Education) New Delhi.
3. The Registrar, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi- 110068.
4. The Secretary, Association of Indian Universities, 16, Kotla Marg, New Delhi- 110002.
5. Desk Officer (Meeting) / S.O.FD-III/S.O.SU-II/S.S.O.-I, Stat, U.G.C. New Delhi.
6. All Officers /Sections, UGC New Delhi.

Sd/-
(D. D. Mehta)
SECTION OFFICER

परिशिष्ट ०८ : विद्यार्थी सहाय्यता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना

❖ विद्यार्थी सहाय्यता

अल्प उत्पन्न गटातल्या हुशार विद्यार्थ्यांसाठी विद्यार्थी सहाय्य योजना विद्यापीठातर्फे राबविली जाते. त्यासाठी विद्यापीठाने १५ लाखांची तरतूद केली आहे. या योजनेखाली आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतलेल्या शिक्षणक्रमासाठी असलेल्या शुल्कात सवलत देण्यात येते. त्यासाठी विद्यापीठाने विहित नमुना विकसित केला असून योग्य पात्रताधारक विद्यार्थ्यांना प्रवेश शुल्कात सवलत देण्यात येते.

❖ विद्यार्थी कल्याण योजना

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी दरवर्षी क्रीडा व युवक महोत्सवांचे आयोजन करण्यात येते. आंतरविद्यापीठीय महोत्सवातही मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना भाग घेता येतो.

❖ क्रीडा महोत्सव

विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना खेळाचे मैदान मिळावे म्हणून विद्यापीठाने विभागीय व विद्यापीठ पातळीवर क्रीडा स्पर्धा सुरू केल्या आहेत. यातून खेळाडूंना राज्य व राष्ट्रीय स्तरावरील क्रीडा स्पर्धेत भाग घेता येतो. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या आंतरविद्यापीठीय अश्वमेध व ए. आय. यू. च्या क्रीडास्पर्धेतही खेळाडूंना भाग घेता येतो.

❖ युवक महोत्सव

विद्यापीठाच्या कलावंत विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कलागुणांचे प्रदर्शन करता यावे म्हणून विद्यापीठाने विभागीय व केंद्रीय स्तरावर युवक महोत्सव सुरू केला आहे. यात वक्तृत्व स्पर्धा, एकांकिका, नृत्य संगीत, गायन यांसारख्या स्पर्धा घेण्यात येतात. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या इंद्रधनुष्य व ए.आय.यू. (भारतीय विद्यापीठ संघ) यांच्यातर्फे घेण्यात येणाऱ्या राष्ट्रीय युवक महोत्सवात कलावंत विद्यार्थ्यांना सहभाग घेता येतो.

❖ आविष्कार संशोधन महोत्सव

विद्यापीठ स्तरावरील विद्यार्थ्यांमधील संशोधन प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देण्यासाठी मा. राज्यपाल यांच्या कार्यालयातर्फे दरवर्षी 'आविष्कार' ही संशोधनात्मक स्पर्धा घेण्यात येते. या आंतरविद्यापीठीय संशोधन महोत्सवातही मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना भाग घेता येतो.

❖ संवाद पत्रिका

विद्यापीठाच्या राज्यभर पसरलेल्या विद्यार्थ्यांशी संपर्क साधण्यासाठी मुक्त विद्यापीठ संवादपत्रिका हे मासिक प्रकाशित केले जाते. विद्यार्थ्यांना उपयुक्त माहिती, लेख, सूचना यांचा यात समावेश असतो. अभ्यासाची प्रेरणा व दूरशिक्षणाबाबत जागरूकता वाढविण्याचे कार्य ही पत्रिका करते. संवादपत्रिका विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असेल.

❖ राष्ट्रीय सेवा योजना

पारंपरिक विद्यापीठांप्रमाणेच मुक्त विद्यापीठाच्या १५०० विद्यार्थ्यांसाठी राष्ट्रीय सेवा योजना सुरू करण्यात आली आहे.

❖ शिक्षणक्रम शुल्कात सवलत

आत्महत्या केलेल्या शेतकऱ्यांचे पाल्य, अंध आणि तृतीयपंथी विद्यार्थ्यांना रु. २००/- इतके नाममात्र शिक्षणक्रम शुल्क असेल. तसेच विद्यापीठातील नियमित वेतनश्रेणीत कार्यरत सेवक व त्यांचे परिवारजन (स्वतः, पत्नी / पती, दोन पेक्षा अधिक नाही इतके अवलंबून असलेले अपत्य) यांना शिक्षणक्रम शुल्कात विद्यापीठ नियमानुसार सवलत असेल.

परिशिष्ट ९ : अनिवार्य ऑडीट कोर्स - सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रमासंबंधी माहिती

सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रम (PG) - मराठी (CSC104)

घटक	तपशील
अभ्यासक्रमाचे नाव	सायबर सिक्युरिटी
अभ्यासक्रम संकेतांक	CSC104
अभ्यासपद्धती	ऑनलाईन – LMS आधारित (स्वयं-अध्ययन आणि मूल्यमापन)
भाषा	मराठी
लक्ष्य समूह	पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचे विद्यार्थी
मूल्यमापन पद्धत	अंतर्गत मूल्यमापन (CA): १५ गुण अंतिम मूल्यमापन (UA): ३५ गुण
एकूण गुण	५०
अंतिम परीक्षा	LMS वर ऑनलाईन MCQ पद्धतीच्या प्रश्नांवर आधारित
पोर्टल लिंक	https://cs.ycmouonline.ac.in/
लॉगिन माहिती	User ID: विद्यार्थ्याचा PRN क्रमांक Password: cs123
अभ्यासक्रम उद्दिष्टे	१. प्रगत सायबर सुरक्षा संकल्पना समजून सांगणे/माहिती देणे. २. सायबर कायदे व अनुपालन प्रणालींचा अभ्यास करणे. ३. डेटा संरक्षण व गोपनीयतेबाबत सखोल समज विकसित करणे. ४. सायबर सुरक्षा ऑडिट व जोखीम मूल्यांकन कौशल्ये विकसित करणे.
अभ्यासक्रम निष्पत्ती	१. सायबर धोके व हल्ल्यांचे विश्लेषण करता येईल. २. सायबर कायदे व धोरणांचा वापर करण्यास सक्षम होतील. ३. डेटा गोपनीयता व सुरक्षा उपाय समजतील. ४. सायबर सुरक्षा धोरणे व ऑडिट प्रक्रियेची अंमलबजावणी करता येईल.
अभ्यासक्रम सुरू करण्याची पद्धत	१. https://cs.ycmouonline.ac.in/ या पोर्टलला भेट द्या. २. PRN क्रमांक व पासवर्ड (cs123) टाकून लॉगिन करा. ३. पहिल्यांदा लॉगिन केल्यानंतर नवीन पासवर्ड सेट करा. ४. Continue → My Courses या पर्यायावर क्लिक करा. ५. Cyber Security Course उघडा व अभ्यास सुरू करा.
महत्त्वाच्या सूचना	• प्रवेश घेतलेल्या शिक्षणक्रमाच्या शेवटच्या सत्राच्या अंतिम परीक्षेपूर्वी सदर अभ्यासक्रम पूर्ण करणे अनिवार्य आहे. • इंटरनेट जोडणी सुविधा आवश्यक. • मोबाईल: किमान 4G असावा. • लॅपटॉप/डेस्कटॉप: 600 Kbps किमान इंटरनेट स्पीड असावी.

पाठ्यक्रम (Syllabus)

घटक १ : सायबर सुरक्षेचा आढावा

विषय सामग्री : वाढता सायबर धोका परिदृश्य, सायबर सुरक्षा संज्ञा, सायबर युद्ध, क्रिटिकल IT व राष्ट्रीय पायाभूत सुविधा, केस स्टडीज.

अध्ययन निष्पत्ती : विद्यार्थ्यांना सायबर सुरक्षेच्या संज्ञा, सध्याचे धोके व सायबर युद्धाचे महत्त्व समजेल.

घटक २ : सायबर गुन्हे

विषय सामग्री : संगणक व मोबाईलवरील हल्ले, ऑनलाईन फसवणूक, सोशल मीडिया गुन्हे, सायबर बुलिंग, डार्कनेट, सोशल इंजिनिअरिंग, सायबर पोलीस स्टेशन, तक्रार नोंदविण्याची प्रक्रिया, केस स्टडीज.

अध्ययन निष्पत्ती : विद्यार्थ्यांना विविध सायबर हल्ले, त्यांचे स्वरूप व तक्रार नोंदविण्याची प्रक्रिया समजेल.

प्रात्यक्षिक : १. सायबर गुन्ह्याची तक्रार नोंदविण्याचे प्लॅटफॉर्म्स हाताळणे.

घटक ३ : सायबर कायदा

विषय सामग्री : जगभरातील सायबर गुन्हे व कायदेशीर परिदृश्य, माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम, 2000 व त्यातील दुरुस्त्या, माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम, 2000 मधील मर्यादा, सायबर गुन्हे व त्यावरील दंड व शिक्षा, सायबर कायदे तसेच नवीन तंत्रज्ञानाशी संबंधित कायदेशीर व नैतिक बाबी – कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI/ML), इंटरनेट ऑफ थिंग्स (IoT), ब्लॉकचेन, डार्कनेट व सोशल मीडिया, इतर देशांतील सायबर कायदे, वेष्टी अभ्यास (Case Studies).

अध्ययन निष्पत्ती : भारतातील सायबर गुन्ह्यांसाठी अस्तित्वात असलेली कायदेशीर चौकट, त्यावरील दंड व शिक्षा समजतील. तसेच माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम, 2000 मधील मर्यादा, इतर देशांमध्ये अनुसरली जाणारी कायदेशीर चौकट आणि नवीन तंत्रज्ञानाशी संबंधित कायदेशीर व नैतिक पैलू यांचीही माहिती मिळेल.

घटक ४ : डेटा गोपनीयता व डेटा सुरक्षा

विषय सामग्री : डेटा, मेटा-डेटा, बिग डेटा आणि वैयक्तिक नसलेला डेटा यांची व्याख्या, डेटा संरक्षण, डेटा गोपनीयता व डेटा सुरक्षा, वैयक्तिक डेटा संरक्षण विधेयक व त्याचे अनुपालन, डेटा संरक्षणाची तत्त्वे, बिग डेटा सुरक्षेशी संबंधित समस्या व आव्हाने, इतर देशांतील डेटा संरक्षण नियम – जनरल डेटा प्रोटेक्शन रेग्युलेशन (GDPR), 2016, पर्सनल इन्फॉर्मेशन प्रोटेक्शन अँड इलेक्ट्रॉनिक डॉक्युमेंट्स ॲक्ट (PIPEDA), सोशल मीडियाशी संबंधित डेटा गोपनीयता व सुरक्षा विषयक समस्या.

अध्ययन निष्पत्ती : या घटकाच्या पूर्णतेनंतर विद्यार्थ्यांना वैयक्तिक डेटाच्या गोपनीयता व सुरक्षेशी संबंधित बाबी समजतील. तसेच डेटा संरक्षण विधेयक, 2019 याबाबत माहिती मिळेल आणि सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मशी संबंधित डेटा गोपनीयता व सुरक्षा विषयक मुद्द्यांची समज विकसित होईल.

प्रात्यक्षिक: १. सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मवर तक्रार नोंदविणे.

घटक ५ : सायबर सुरक्षा व्यवस्थापन, अनुपालन व प्रशासन

विषय सामग्री : सायबर सुरक्षा आराखडा – सायबर सुरक्षा धोरण, सायबर संकट व्यवस्थापन आराखडा, व्यवसाय सातत्य (Business Continuity), जोखीम मूल्यांकन, सुरक्षा नियंत्रणांचे प्रकार व त्यांची उद्दिष्टे, सायबर सुरक्षा लेखापरीक्षण (Audit) व अनुपालन, राष्ट्रीय सायबर सुरक्षा धोरण व रणनीती.

अध्ययन निष्पत्ती : सायबर सुरक्षा आराखड्याचे मुख्य घटक समजतील. तसेच जोखीम-आधारित मूल्यांकन, सुरक्षा नियंत्रणांची आवश्यकता आणि सायबर सुरक्षा लेखापरीक्षण व अनुपालनाचे महत्व याची सखोल माहिती मिळेल.

परिशिष्ट १० : सायबर सिक्युरिटी अभ्यासक्रमासंबंधी विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे (युजीसी) पत्र

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

सत्यमेव जयते

प्रो. रजनीश जैन
सचिव
Prof. Rajnish Jain
Secretary

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
University Grants Commission
(शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)
(Ministry of Education, Govt. of India)
बहादुरशाह ज़फर मार्ग, नई दिल्ली-110002
Bahadur Shah Zafar Marg, New Delhi-110002
Ph.: 011-23236288/23239337
Fax : 011-2323 8858
E-mail : secy.ugc@nic.in

D.O.No.F.1-42/2022(e.Gov) **17th October, 2022**

Subject: Regarding the implementation of Syllabus of Cyber Security Course at Undergraduate and Post Graduate level.

Respected Madam/Sir,

On the occasion of Cyber Jaagrookta Diwas, 06th October, 2022, the University Grants Commission (UGC) launched the Syllabus of Cyber Security Course at Undergraduate and Post Graduate levels **(https://www.ugc.ac.in/e-book/Cyber_Security/mobile/index.html).**

The syllabus aims to create more aware, responsive and responsible digital citizens, thereby contributing effectively to an overall healthy cyber security posture and ecosystem.

In view of the importance of cyber security and for propagating cyber hygiene amongst HEIs, you are requested to take necessary steps for implementation of the Syllabus of Cyber Security Course at Undergraduate and Post Graduate level in all the streams of your esteemed University and also in the affiliated/constituent Colleges.

With kind regards.

Yours sincerely,

(Rajnish Jain)

To

- **The Vice-Chancellors of all Universities**
- **The Principals of all Colleges**

परिशिष्ट ११: IBM Certificate program in Generative AI & Prompt Engineering

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
नॅक मानांकित 'अ' श्रेणी
ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, गोवर्धन
नाशिक – ४२२ २२२ (महाराष्ट्र) भारत

Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik
NAAC Accredited 'A' Grade
Dnyangangotri, Near Gangapur Dam, Govardhan
Nashik - 422 222 (Maharashtra) India

संकेतस्थळ Website : •www.ycmou.ac.in •https://ycmou.digitaluniversity.ac
ई-मेल E-mail : dir_sol@ycmou.ac.in दूरध्वनी Telephone : (0253) 2230191

स्कूल ऑफ डिजीटल एज्युकेशन / School of Digital Education

SODE/2025/ Date: 14/06/2025

(C126)-IBM Certificate Program in Generative AI & Prompt Engineering - B. Arts

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांची रोजगार क्षमता वाढावी या उद्देशाने 'C126-IBM Certificate Program in Generative AI & Prompt Engineering - B. Arts' हा प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम अभ्यासण्याची संधी उपलब्ध करून दिली आहे.

शिक्षणक्रमाची संरचना :

'C126 -IBM Certificate Program in Generative AI & Prompt Engineering - B. Arts' हा ०२ श्रेयांकांचा अतिरिक्त शिक्षणक्रम (ॲड-ऑन कोर्स) असून विद्यापीठाच्या ऑनलाईन प्लॅटफॉर्मवर मराठी भाषेमध्ये उपलब्ध आहे. सदर शिक्षणक्रम पूर्ण करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना स्वतंत्र प्रमाणपत्र मिळेल. या अभ्यासक्रमाअंतर्गत जनरेटिव्ह AI, प्रॉम्प्ट डिझाइन, डेटा विश्लेषण, AI आधारित स्वयंचलन (Automation) आणि भाषांतर यांसारखी रोजगारक्षम कौशल्ये आत्मसात करता येतील. आपल्याला ही कौशल्ये पत्रकारिता, जनसंपर्क, भाषाशास्त्र व डिजिटल माध्यमांतील संधी मिळवण्याकरिता सक्षम करतील.

नोंदणी प्रक्रिया	वर्षभर सुरू
श्रेयांक	०२
अभ्यासक्रमाचा एकूण वेळ	**६० तास**
अभ्यास पद्धत	ऑनलाईन स्वयंगतीने, स्वयं-अभ्यासाच्या स्वरूपात (ई-ट्युटोरियल व्हिडिओ, वाचन साहित्य, स्वयंमूल्यांकन व प्रात्यक्षिक प्रकल्पांचा समावेश)
माध्यम	मराठी
प्रमाणपत्र	IBM प्रमाणित आणि यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ (YCMOU) कडून मान्यता प्राप्त
प्रमाणपत्राचे स्वरूप	डिजिटल
पूर्ण करण्याची कमाल मुदत	विद्यार्थ्याचे खाते (अकाउंट) सक्रीय झाल्यापासून ६ महिने / १८० दिवस
एकूण शुल्क	**१२९०/- रुपये मात्र (सदरचे शुल्क प्रवेश घेतलेल्या मूळ शिक्षणक्रमाच्या व्यतिरिक्त असेल.)**
ऑनलाईन प्लॅटफॉर्म	https://yashex.mkcl.org/#/
लॉगिन आयडी	विद्यापीठाकडून मिळालेला PRN हाच IBM अभ्यासक्रमासाठीचा लॉगिन आयडी असेल.
पासवर्ड	विद्यापीठाकडून शुल्क प्राप्त झाल्यानंतर यशस्वी संस्थेकडून ईमेलद्वारे पासवर्ड देण्यात येईल.
नोंदणी/ प्रवेश	विद्यापीठाच्या खालील ऑनलाईन प्रवेश पोर्टलवरून प्रवेश घ्यावा. https://admitlivestg.mkcl.org/applicant/#/login?client=YCMOU
मूल्यमापन	सदर शिक्षणक्रमासाठी अंतिम परीक्षा नसून प्रत्येक पाठानंतर सातत्यपूर्ण अंतर्गत मूल्यमापन असेल.

इमरटस प्रोफेसर कविता साळुंके
डायरेक्टर, स्कूल ऑफ डिजिटल एज्युकेशन

पाठ्यक्रम

पाठ क्र.	पाठाचे शीर्षक	मुख्य मुद्दे
१.	जनरेटिव्ह AI ची ओळख	व्याख्या, इतिहास, उपयोग, मूल्यमापन निकष (FID, IS), GAIL (Generative Adversarial Imitation Learning)
२.	प्रॉम्प्ट अभियांत्रिकीची मूलतत्त्वे	प्रॉम्प्टचे प्रकार, माध्यमानुसार डिझाइन, Human-in-the-loop, Explainable AI Prompts
३.	प्रभावी प्रॉम्प्ट डिझाइन	स्पष्टता, वैयक्तिकरण (Personalization), Few-shot/ Zero-shot Learning, Chaining, बहुभाषिक प्रॉम्प्ट
४.	संवादात्मक प्रॉम्प्ट आणि वापरकर्ता सहभाग	दृश्य/ मौखिक प्रॉम्प्ट, अभिप्राय, UX (User Experience), Reinforcement Learning
५.	Excel मधील प्रॉम्प्ट अभियांत्रिकी	डेटा विश्लेषण, नैसर्गिक भाषेतील प्रश्न (Natural Language Queries), BI (Business Intelligence) स्वयंचलन
६.	कार्यालयीन प्रशासनासाठी जनरेटिव्ह AI	प्रशासनिक कामांचे स्वयंचलन, दस्तऐवज तयार करणे, नैतिक AI वापर
७.	माध्यम आणि संप्रेषण क्षेत्रातील उपयोग	पत्रकारितेचे स्वयंचलन, जनसंपर्क (PR), कथा सांगणे, भावना विश्लेषण (Sentiment Analysis)
८.	भाषाविषयक करिअरमधील वापर	भाषांतर, भाषा शिक्षण, उच्चार सुधारणा, भाषाशास्त्रीय विश्लेषण
९.	सामाजिकशास्त्रे व मानवशास्त्रातील वापर	ऐतिहासिक संशोधन, आभासी संग्रहालये (Virtual Museums), सामाजिक कार्याचे अनुकरण (Simulations)
१०.	नैतिकता आणि जबाबदारीने AI चा वापर	पक्षपात (Bias), न्याय (Fairness), चुकीची माहिती (Misinformation), बौद्धिक संपदा/ कॉपीराइट (IP/ Copyright), माध्यम साक्षरता
११.	AI सह करिअर विकास	नोकरी (Job Roles), डिजिटल पोर्टफोलिओ, कला शाखेतील कौशल्यांचे AI करिअरमध्ये रूपांतर

परिशिष्ट १२ : श्रेणी / गुण सुधार योजना

(दिलेल्या परिपत्रकातील परिशिष्ट १, २ आणि ३ हे विद्यापीठ संकेतस्थळावरून डाऊनलोड करावे.)

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
नॅक मानांकित 'अ' श्रेणी
ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, गोवर्धन
नाशिक - ४२२ २२२ (महाराष्ट्र) भारत

ज्ञानगंगा घरोघरी

Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik
NAAC Accredited 'A' Grade
Dnyangangotri, Near Gangapur Dam, Govardhan
Nashik - 422 222 (Maharashtra) India

संकेतस्थळ Website : •www.ycmou.ac.in •https://ycmou.digitaluniversity.ac
ई-मेल E-mail : coe@ycmou.digitaluniversity.ac दूरध्वनी Telephone : (0253) 2231479

परीक्षा विभाग / Examination Division

परिपत्रक क्र. 42

श्रेणी / गुण सुधार योजना

विद्यापीठाव्दारे वेळोवेळी आयोजित करण्यात आलेल्या परीक्षांचे निकाल जाहिर झाल्यानंतर विद्यार्थी श्रेणी / गुण सुधार योजना करण्यासाठी (Improvement of Class / Improvement of Grade) विनंती करीत असतात. या अनुषंगाने दि. 13 जानेवारी 2025 रोजी झालेल्या विद्वत परिषदेच्या बैठकीत श्रेणी / गुण सुधार करणे संदर्भातील ठराव क्र. 65.3.10 अन्वये शैक्षणिक वर्ष 2025-26 पासून विद्यार्थ्याने विद्यापीठाच्या पदवी /पदव्युत्तर पदवी परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यानंतर जर विद्यार्थ्यास यापूर्वी प्राप्त केलेल्या श्रेणी / वर्गामध्ये (Grade/Class) सुधारणा करावयाची असल्यास त्यास खालील अटीच्या अधिन राहून श्रेणी/गुण सुधार करता येईल.

1. श्रेणी / गुण सुधार योजनेचा लाभ घेण्याचा नोंदणी कालावधी हा प्रत्येक शैक्षणिक वर्षामध्ये प्रथम सत्रामध्ये दि. 1 ऑगस्ट ते दि. 30 सप्टेंबर व द्वितीय सत्रामध्ये दि. 1 फेब्रुवारी ते 31 मार्च असा राहील.
2. श्रेणी / गुण सुधार योजनेअंतर्गत एका वेळी, एकाच शिक्षणक्रमासाठी नाव नोंदणी करण्याची संधी देण्यात येईल. याकरिता विद्यार्थ्यांस नाव नोंदणी करणे आवश्यक असून **परिशिष्ट क्र.** 1 मधील नमुन्यातील माहिती अभ्यासकेंद्राव्दारे विभागीय केंद्रावर जमा करणे आवश्यक राहील.
3. नाव नोंदणी करताना अर्जासोबत विद्यार्थ्यांनी खालीलप्रमाणे कागदपत्रे जोडणे आवश्यक आहे.
   i. मूळ गुणपत्रक
   ii. मूळ पासिंग सर्टिफिकेट (घेतले असल्यास)
   iii. पदवी / पदव्युत्तर पदवी प्रमाणपत्र घेतले असल्यास — मूळ पदवी / पदव्युत्तर पदवी प्रमाणपत्र
   iv. पदवी / पदव्युत्तर पदवी प्रमाणपत्र घेतले नसल्यास — **परिशिष्ट क्र** 2 नुसार रू.100/- च्या स्टॅम्प पेपरवर प्रतिज्ञापत्र सादर करणे आवश्यक आहे.
4. श्रेणी / गुण सुधार योजनेचा लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थ्यांना विद्यापीठाकडे नोंदणीसाठी रू. 3,000/- + परीक्षा शुल्क रू. 2000/- जमा करावे लागेल. पहिल्या संधीनंतर, पुढील संधीसाठी विद्यापीठ नियमानुसार त्या त्या अभ्यासक्रमाचे फक्त परीक्षा शुल्क भरावे लागेल.
5. पदवी / पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाची अंतिम लेखी परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यापासून, पाच वर्षापर्यंत या योजनेचा लाभ घेता येईल. सदर नाव नोंदणीची कालमर्यादा पुढील सलग तीन परीक्षा संधींपर्यंत राहील व त्या अनुषंगाने सदर विद्यार्थ्यास सलग तीन वेळा परीक्षा देता येईल.
6. श्रेणी / गुण सुधारणेचा लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थ्यास किमान 1 व जास्तीत जास्त 1/3 अभ्यासक्रमांची लेखी परीक्षा देणे अनिवार्य असेल. (यामध्ये Practical / Project work / Viva-voce / Internal marks / OJT/ Field work/Internship/ORAL/Field Report यांचा समावेश नसेल.) ज्या अभ्यासक्रमांच्या Performance च्या आधारे पदव्या प्रदान करण्यात येतात. त्यातील किमान 1 किंवा जास्तीत जास्त 1/3 अभ्यासक्रमांची लेखी परीक्षेसाठी निवड करता येईल.
7. विद्यार्थ्यास देण्यात आलेल्या तीन संधीमध्ये विद्यार्थ्याची श्रेणी / गुण सुधार झाली नाही किंवा संधी संपण्यापूर्वी विद्यार्थ्याने नाव नोंदणी रद्द केली तर, अशा विद्यार्थ्यांना कोणत्याही कारणास्तव पुन्हा नव्याने श्रेणी / गुण सुधार योजनेअंतर्गत नाव नोंदणी करता येणार नाही.
8. विद्यार्थ्यांनी जुन्या अभ्यासक्रमानुसार पदवी संपादन केली असल्यास किंवा जुन्या अभ्यासक्रमांच्या परीक्षेच्या संधी उपलब्ध नसल्यास, श्रेणी / गुण सुधार योजनेअंतर्गत परीक्षा देता येईल. परंतु, विद्यार्थ्यांस नवीन अभ्यासक्रमानुसार समकक्ष अभ्यासक्रमांचीच परीक्षा द्यावी लागेल.

9. श्रेणी / गुण सुधार योजनेअंतर्गत निकाल जाहीर करतांना, ज्या अभ्यासक्रमांची श्रेणी / गुण सुधार करण्यासाठी निवड केलेली आहे, त्या अभ्यासक्रमांचे नवीन प्राप्त झालेलेच गुण ग्राह्य धरून श्रेणी / गुण सुधार योजनेचा निकाल जाहिर करण्यात येईल.
10. विद्यार्थी श्रेणी / गुण सुधार योजनेन्वये 3 संधीमध्ये सुधारणा करण्यात अयशस्वी झाल्यास, त्याचा या 3 संधीमधील Performance गृहीत धरण्यात येणार नाही व विद्यार्थ्याच्या मागणीनुसार पूर्वीची गुणपत्रके व पदवी प्रमाणपत्र परत देण्यात येतील.
11. ज्या विद्यार्थ्यांची श्रेणी बदलत नसेल, परंतु गुणांत वाढ झालेली असेल, अशा विद्यार्थ्यांनी सुधारित गुणपत्रकाची मागणी केल्यास त्यास सुधारित गुणांचे गुणपत्रक देण्यात येईल. मात्र, त्याकरिता विद्यार्थ्याने श्रेणी सुधारसाठी केलेली नाव नोंदणी रद्द करणेसंदर्भातील अर्ज विद्यापीठास सादर करणे अनिवार्य राहील.
12. ज्या विद्यार्थ्यांना त्यांच्या पुढील संधीमध्ये गुणात वाढ झालेली नाही, अशा विद्यार्थ्यांनी मागील संधीमध्ये गुणात वाढ झाल्याच्या गुणपत्रकाची मागणी केल्यास, त्यांना मागील संधीच्या वाढीव गुणांचे गुणपत्रक दिले जाणार नाही. अशा विद्यार्थ्यांना त्यांनी नोंदणी करतेवेळी विद्यापीठात जमा केलेले, त्यांचे पूर्वीचे मुळ गुणपत्रक देण्यात येईल व नाव नोंदणी रद्द करण्यात येईल.
13. विद्यार्थ्याने नाव नोंदणी करतांना जे अभ्यासक्रम श्रेणी / गुण सुधार करण्यासाठी नमूद केलेले आहेत, त्या सर्व अभ्यासक्रमांचे पूर्वी प्राप्त केलेले गुण रद्द समजण्यात येतील. नोंदणीकृत काही अभ्यासक्रमांचे पूर्वीचे गुण व काही अभ्यासक्रमांचे नवीन गुण ग्राह्य धरले जातील.
14. श्रेणी / गुण सुधार योजनेअंतर्गत नाव नोंदणी केलेल्या पुनर्परीक्षार्थी (रिपीटर) विद्यार्थ्यास नाव नोंदणी केलेल्या सर्व अभ्यासक्रमांची (जास्तीत जास्त 3) पुन्हा परीक्षा देणे आवश्यक राहील. मात्र, पुनर्परीक्षार्थी विद्यार्थ्यास त्यातील काही अभ्यासक्रमांमध्ये सूट हवी असल्यास (विद्यार्थ्याला त्या अभ्यासक्रमांची परीक्षा पुन्हा द्यावयाची नसल्यास) त्या अभ्यासक्रमांमध्ये किमान 50% गुण प्राप्त असणे आवश्यक राहील. त्यासाठी विद्यार्थ्याने परीक्षा अर्ज भरतेवेळी **परिशिष्ट 3 मध्ये** दर्शविल्याप्रमाणे लेखी कळविल्यास त्यास अभ्यासक्रमात सूट घेता येईल.
15. श्रेणी / गुण सुधार नुसार परीक्षेत उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यास कोणतेही पारितोषिक / पदक/ शिष्यवृत्ती / पुरस्कार इ. मिळविण्यास पात्र राहणार नाही.
16. श्रेणी/ गुण सुधारणेसाठी उपस्थित असलेला विद्यार्थी सवलतीच्या गुणांसाठी (Grace Marks) विद्यापीठाच्या कोणत्याही नियमाचा /अध्यादेशाचा लाभ मिळण्यास पात्र राहणार नाही.
17. वरील नियमावलीनुसार विद्यापीठास प्राप्त झालेले कोणतेही शुल्क कोणत्याही कारणास्तव परत केले जाणार नाही, याची सर्व संबंधितांनी नोंद घ्यावी.
18. श्रेणी / गुण सुधार योजनेचा लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थ्याने विहित नमुन्यातील अर्ज व मुळ गुणपत्रके आपले अर्जासोबत जमा करावे. (अ. क्र. 2 व 3 प्रमाणे)
19. परीक्षा केंद्र निश्चितीचे अधिकार विद्यापीठास राहतील.
20. श्रेणी / गुण सुधार योजनेच्या अंमलबजावणीसंदर्भात विद्यापीठाचा निर्णय अंतिम राहील.

उपरोक्त माहिती अभ्यासकेंद्रांना व वरील विद्यार्थ्यांना अवगत करावी.

(भटूप्रसाद पाटील)
परीक्षा नियंत्रक

प्रति,

मा. वरिष्ठ शैक्षणिक सल्लागार, सर्व विभागीय केंद्रे — सदरचे परिपत्रक आपल्या अधिनस्त सर्व शिक्षणक्रमांच्या अभ्यासकेंद्रातील विद्यार्थ्यांना अवगत करावे, ही विनंती.

प्रत माहितीस्तव- 1. मा. कुलगुरू कार्यालय
2. मा. प्र-कुलगुरू कार्यालय
3. मा. संचालक, सर्व विद्याशाखा / **SSD**
4. उपकुलसचिव, परीक्षा कक्ष 1 व 3
5. संयोजक (प्रशासकीय), परीक्षा कक्ष -2
6. प्रमुख, संगणक केंद्र (परीक्षा)

जा क्र. यचममुवि/पनिका-50/2025/ 1795 **दि. 7 ऑगस्ट 2025**

परिशिष्ट १३: शिक्षणक्रमाचे वेळापत्रक — शैक्षणिक वर्ष (जानेवारी २०२६-२७*)

अ. क्र.	तपशील	कालावधी	
अ.	**प्रवेश प्रक्रिया**		
०१	ऑनलाइन प्रवेश प्रक्रियेस सुरूवात	जानेवारी २०२६	
०२	ऑनलाइन प्रवेश प्रक्रिया समाप्त	फेब्रुवारी २०२६	
ब.	**अध्ययन, अध्यापन आणि मूल्यमापन**		
०३	उद्बोधन सत्र (इंडक्शन प्रोग्राम)	फेब्रुवारी २०२६	
०४	स्वं-अध्ययन साहित्य वितरण	फेब्रुवारी २०२६	
०५	समंत्रण सत्रे	**हिवाळी सत्र / विषम सत्र**	**उन्हाळी सत्र / सम सत्र**
		फेब्रुवारी २०२६ ते एप्रिल २०२६	ऑगस्ट २०२६ ते नोव्हेबर २०२६
०६	स्वाध्याय /गृहपाठ प्रश्न विद्यापीठ संकेतस्थळावर उपलब्ध	मार्च २०२६	ऑगस्ट २०२६
०७	स्वाध्याय /गृहपाठ प्रश्न सादर करणे	**विषम सत्र (पहिले व तिसरे)**	**सम सत्र (दुसरे व चौथे)**
		एप्रिल २०२६ चा पहिला आठवडा	ऑक्टोबर २०२६ चा पहिला आठवडा
क.	**परीक्षा प्रक्रिया**		
०८	परीक्षा आवेदन पत्र भरणे (केवळ पुनर्रपरीक्षार्थीसाठी)	**विषम सत्र (पहिले व तिसरे)**	**सम सत्र (दुसरे व चौथे)**
		मार्च २०२६ चा पहिला आठवडा	ऑक्टोंबर २०२६ चा पहिला आठवडा
०९	प्रात्यक्षिक परीक्षा/ मौखिक परीक्षा	एप्रिल २०२६	ऑक्टोंबर २०२६
१०	प्रकल्प अहवाल / मौखिक परीक्षा	---	---
११	क्षेत्रीय प्रकल्प / संशोधन प्रकल्प (अहवाल सादरीकरण / प्रकल्पाचे सादरीकरण / मौखिक परीक्षा)	सत्र परीक्षेपूर्वी	
१२	विषम सत्र (पहिले व तिसरे) परीक्षेची सुरुवात	मे २०२६ चा पहिला आठवडा	
१३	सम सत्र (दुसरे व चौथे) परीक्षेची सुरुवात	जानेवारी २०२७ चा पहिला आठवडा	
१४	परीक्षेच्या शेवटच्या तारखेपासून ४५ दिवसांच्या आत निकालाची घोषणा		
१५	वार्षिक दीक्षांत समारंभ	जानेवारी २०२७	

* वेळापत्रकात विद्यापीठ/ शासन/ विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार वेळोवेळी बदल होऊ शकतो.